

banka

meslek
ve fikir
dergisi

Sevgili Okuyucularımız	3	Banka Dergisi
1970 Kalkınma Programında Para ve Bankacılık	4	Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu
Kalkınma Plânı 1970 Programında Para - Kredi ve Bankacılık	8	Banka Dergisi
Bankacılığımızda İstihbarat Anlayışı ve İstihbarat - Mali Tahlil Elemanlarının Vasıfları	28	Necdet Durakbaşı
Yeni Merkez Bankası Kanunu	31	Memduh Güpgüpoğlu
Anonim Şirkete Konan Ayni Sermayeye Değer Biçilmesi	37	Hayri Tokay
Yeni Bedelsiz Otomobil İthâl Rejlmi ve Getirilen Değişiklikler	47	Ulvi K. Doğruman
Mükerrer Sigorta İmtiyazının Uzatılması	60	Hayri Başıer

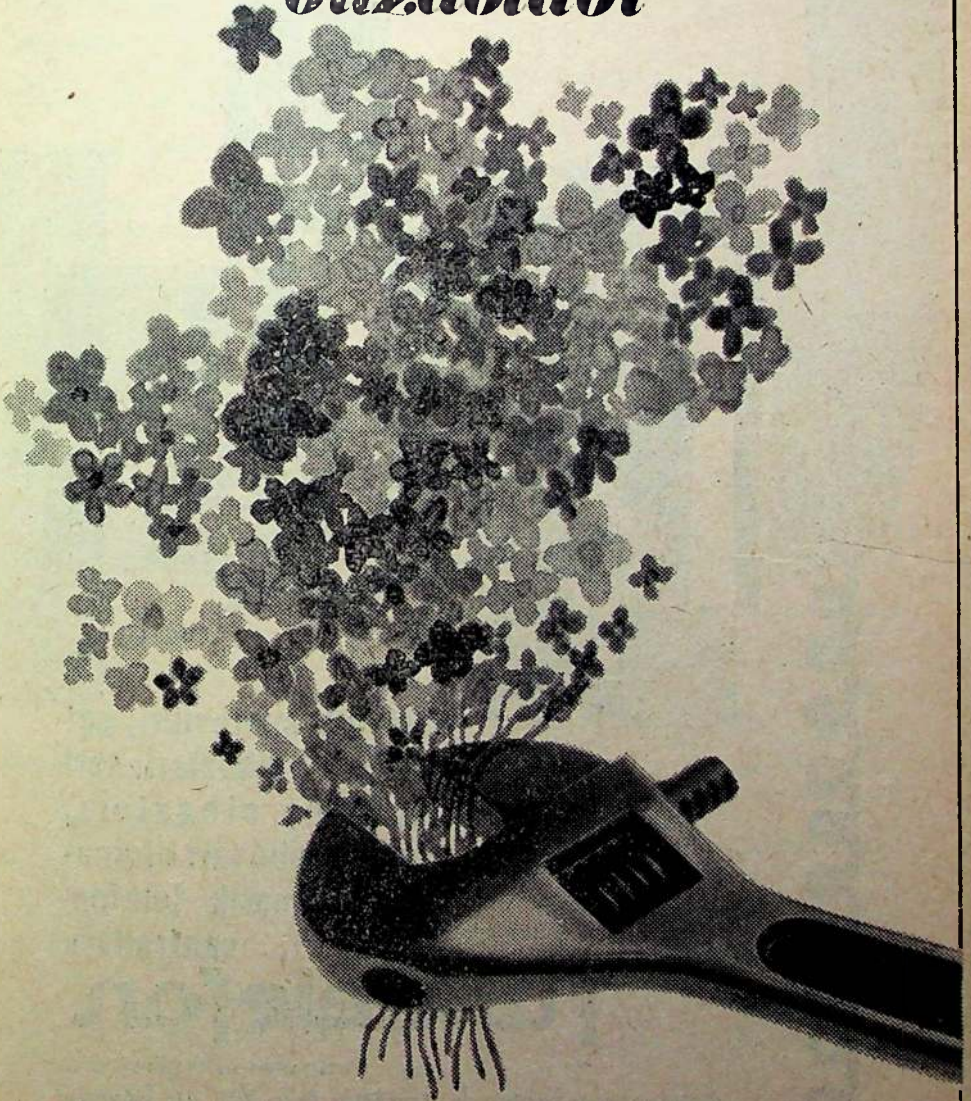
nisan - 1970

cilt: 7 - sayı: 4

30 YILLIK
TECRÜBESİYLE
BÜTÜN BANKA
TEFRİŞLERİNİZDEKİ
MÜŞKÜLLERİNİZİ
HALLEDEN
TEK
MÜESSESE

MÜSİS
ÇELİK EŞYA SANAYİİ A.Ş.

*en iyi
servisi olan
buzdolabı*

ARÇELİK

telefon aperieleri, Őef
sekreter cihazları, seri
konuŐma cihazları,
manyetolu, yarı otoma-
tik, otomatik telefon
santralleri

Türktelefon

TİCARET ve SANAYİ A.Ő.
Galatasaray YenilçarŐı DarFilm Han No. 40 İstanbul
Tel. . 44 75 00

Sahibi

Banka Yayınları ve Kültür
Ltd. Şti. Adına

Dr. Nezih H. Neyzi

Yazı İşleri Müdürü

Yıldırım Kılıç

Basıldığı yer
Menteş Matbaası

İdare Yeri

İmam Sok. No. 1 Kat 2
Beyoğlu - İstanbul
Telefon: 49 22 67

Posta Kutusu
No. 769, Karaköy - İstanbul

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu
Necdet Durakbaşı
Doç. Dr. Mustafa A. Aysan
Alp Gürus
Dr. Nezih H. Neyzi

Abone

Yıllık 42 Tl. Altı aylık 21 Tl.

İlan Tarifesi

Arka Dış Kapak 700 Tl.
Arka İç kapak, 2. S. 500 Tl.
Ön iç kapak, 1. S. 600 Tl.
İç Sahifeler 400 Tl.

Abone ve ilan bedelleri
Derginin T. C. Ziraat Ban-
kası Beyoğlu Şubesindeki
768 numaralı ve T. İş Ban-
kası Parmakkapı Şubesindeki
271 numaralı hesabına
gönderilebilir.

Sevgili okuyucularımız

Derginiz ötedenberi gençlik olaylarını sempati ile izlemiştir. Bunların gerçek nedenlerine, toplumdaki köklerine inme gereğini savunmuştur.

Gençlik olaylarının üniversite ve tüm eğitim sorunlarımızın ortaya konmasında olumlu etkiler yaptığı inkâr edilemez. Ancak, bu işin artık çığırından çıkarılmak istendiği de bir gerçektir.

Olayların başında sahip olduğumuz görüşü, bu gün de korumaktayız. Gençlik olayları elbette toplumdaki huzursuzlukların bir belirtisidir. Bunlara bütün ciddiyeti, önemi ile eğilmek Hükümetlere düşen bir borçtur. Ancak, yüksek öğretimde kaybolan huzuru sağlamak da aynı şekilde hem hükümetlere, hem üniversitelere düşen bir boyun borcudur. Azınlığa da ait olsa, öğrenci hareketlerini toplum ve Hükümetlerin hassasiyetle izlemeleri, değerlendirmeleri gerekir, ancak, bu gibi azınlık hareketlerinin zorba davranışlarla öğrenim hürriyetini zedelemesine de yer verilmemelidir.

Zorba davranışlara kaydığı ölçüde gençlik haklı davalarını bile yürütemez. Örneğin, «Amerikada Muhasebe Uzmanlığı» konusunda bir konferans verecek profesöre, «yankee go home» deyip yumurta atmanın alemi var mıdır? İlim ve bilginin yurdu mu olur? Bu ne kısır, ne dar çerçeveli bir görüştür. Üniversite yurtlarını silâh deposu yapmanın fikir davası ile ne ilgisi vardır? Bu anlayışla sayısız yurt mes'elelerinin çözümüne gençliğin katkısı ne olabilir?

Elbette, tüm gençliği bu gibi yersiz tutumlardan sorumlu saymak doğru olmaz. Ama, gençliğin de benzeri ölçüsüzlükleri kendi bünyesinde önlemesini beklemek toplum olarak hakkımızdır.

Ülkede huzur, kalkınmamızın vazgeçilmez bir şarttır; bu husus gözden uzak tutulmamalıdır.

Saygılarımızla
BANKA Dergisi

1970 KALKINMA PROGRAMINDA PARA VE BANKACILIK

Prof. Dr. Zeyyat HATİBOĞLU

1970 Programında mevcut para ve bankacılık ile ilgili açıklamalar okununca, plânlama yetkililerimizin Türkiyenin para ve bankacılık meselelerine eğildikleri açıkca ortaya çıkar. İleri sürülen fikirler, yapılması beklenen islahat, alınması istenen tedbirler çoğunlukla bankacılık sistemimizi geliştirecek niteliktedir. Yalnız, şu var ki, bütün bunlar bir iyi niyet tezahüründen ileri gitmemektedir. Devlet, bu güne kadar, para ve kredi sistemimizin olumlu gelişmesi yönünde fazla bir şey yapmamıştır ve mevcut şartlarda fazla bir şey yapma ihtimali de ufuklarda görülmemektedir.

Programdaki şu cümleler plânlama teşkilâtının iyi niyetini ve çok olumlu yönde düşündüğünü ortaya koyar:

«Malî kurumlar ve kredi politikalarının uygulanmasında bütünlüğün sağlanması, 1970 yılında kredi politikasının temel ilkesidir.»

«Bu güne kadarki tecrübeler bütünlük sağlanmadığı sürece dağınmık tedbirlerden gereğince yararlanılmadığını ortaya koymuştur.»

«Kredi sisteminde ve malî kurumlarda uygulanacak politikanın amacı 1970 yılında da, ekonominin kredi ihtiyacının, plânlanan gelişmeyi sağlayacak yönde ve ölçüde, ekonomik faiz fiyatıyla karşılanmasıdır.»

1970 programında para ve bankacılık sistemimizin en önemli meselesi görülüyor ki en ön plâna alınmıştır. Ekonomik hayatımızın her kolunda olduğu gibi para ve bankacılık sahasında da alınan tedbirler ve yapılan uygulamaların bir bütün teşkil etmemesi bir tarafa, çok defa bunların çoğu birbiri ile çelişmekte ve her birisi ekonomimizi bir tarafa çekmektedir. Bazen meselelerin iyi değerlendirilememesi, bazen günlük zaruretler, bazan menfaat gruplarının baskısı ekonomimizde sözü edilen dağınmıklığın belli başlı sebebi olmaktadır.

Para kredi sahasında söz konusu edilen bütünlük bir para - kredi piyasası yaratılması anlamına gelir. Halen memleketimizde bir değil yüzlerce para - kredi piyasası mevcuttur ve bunların birbiri ile ilişkisi son derece gev-

şektir. Her piyasada arz ve talep birbirinden müstakildir ve her piyasada ayrı bir fiyat mevcuttur.

Hiç şüphesiz para ve kredi piyasalarının çok gelişmiş bulunduğu memleketlerde de çok sayıda piyasalar mevcuttur; fakat, bu arada çok önemli ve geniş olan tek bir piyasa vardır ve bu piyasa gerek diğer küçük piyasaları, gerek bizzat millî ekonominin kredisini etkilemektedir. İşte Türkiyede bu anlamıyla geniş bir para ve kredi piyasası mevcut değildir.

Para ve kredi sisteminde bütünlük sağlanması, (1) evvelâ üç temel para ve kredi piyasasının yaratılması, (2) bu piyasaların kredi içinde bütünlük ve birlik sağlanması, (3) ve nihayet bu üç piyasanın aralarında ilişki kurulması ile mümkündür.

Söz konusu üç piyasa şudur :

- 1 — Kamu kesimi borç ve alacaklarının yapılmış olduğu piyasa,
- 2 — Bankalar,
- 3 — Hisse senetleriyle tahvillerin alınıp satıldığı sermaye piyasası.

Bu üç piyasanın hiç şüphesiz biribiri ile ilişkisi mevcuttur. Fakat, hiç değilse analitik olarak bunları ayırmak mümkündür.

Memleketimizde devlet ve diğer kamu teşekküllerinin borç ve alacak münasebetleri özel kesimden aşılması güç demir perdeler ile ayrılmıştır. Kamu kesimi para ve kredi piyasası başka bir dünya, özel kesim para piyasası tamamen başka bir dünyadır. Kamu kesimi, Merkez Bankasından ve bankacılık sisteminden, çok özel şartlarla borç para alır. Diğer bir tabirle para ve kredi piyasasında özel kesimle rekâbet etmez. Kamu kesimi gerek ödediği faiz oranları, gerek kullanabileceği kredi miktarları bakımından imtiyazlı durumdadır.

Diğer taraftan kamu kesimine dahil çeşitli kurumlar kredi kullanma ve ödedikleri faiz bakımından değişik imkânlarla sahiptir. Yani kamu kesimi için dahi, tek bir kredi piyasasından söz edilemez. Programda yazılan bütünlük, kamu kurumlarının kredi piyasası içinde dahi temin edilememiştir.

Türkiyedeki ikinci kredi piyasası bankalardan teşekkül eder. Bankalar fon toplama ve bunları kullanma bakımından çeşitli kısıtlamalar içinde bırakılmıştır. Sayılmakla bitmesi mümkün olmayan kısıtlamalar hiç şüphesiz banka kesiminde tek bir piyasanın teşekkülüne mani olur. Söz konusu kısıtlamaların en önemlisi, bankaların mevduata istedikleri seviyede faiz ödeyememesidir. Bankalar, en etkili bu rekâbet yolu ortadan kalkınca, başka yollarla rekabet yapma zorunda kalmakta ve arzu edilmeyen bazı neticeler ortaya çıkmaktadır. Nitekim daha fazla mevduat çekme amacı ile bankalar, daha fazla reklâm yapma, ikramiyeler verme ve en önemlisi lüzumsuz yere şube

açma yoluna gitmektedirler. Bütün bunların milli ekonomi için önemli israf olması bir tarafa, arzu olunan bir kredi piyasası kurulması mümkün olmamaktadır.

Bankacılık sistemindeki diğer önemli bir kısıtlama, bankaların fonları kullanması ile ilgilidir. Şimdiki sistemimizde, bankalar sahip oldukları fonların muhtemelen yarısından az bulunan bir kısmını istedikleri şekilde kullanabilmektedir. Banka mevduatının % 20'si derhal anlamsız bir faiz haddi ile kamu kesimine gitmektedir. Normal mevduat karşılığı % 10 civarındadır. Bankalar bir miktar kamu kesimi borç senetleri almaya mecbur edilmektedir. Düşük faizle verilen tarım, ihracat, konut v.s. kredilerini de buna ekleyecek olursak her halde toplam % 50'nin epeyce üstüne çıkar. Yani banka fonlarından serbest piyasaya çıkacak miktar oldukça küçüktür.

Banka kesimi içinde bir serbest piyasa olmadığı gibi, banka - kredi piyasası ile diğer iki piyasanın (yani kamu kesimi kredi piyasası ve sermaye piyasası) ilişkileri azdır ve serbest rekâbet şartlarına göre düzenlenmemiştir.

Sözü edilen üçüncü piyasa, hisse senetlerinin alınıp satıldığı sermaye piyasasıdır. Bu piyasa memleketimizde henüz çok az gelişmiş durumdadır. Mevcut piyasa içinde bir bütünlük bulunmadığı gibi bu piyasa ile diğer piyasaların ilişkileri son derece zayıftır. Son yıllarda özel kesimde bu piyasayı canlandırmak için çok büyük gayretler sarfedilmektedir. Fakat, ne kamu kesimi, ne bankalar bu piyasayı geliştirmek için gayret sarfetmektedirler.

Türkiyede para - kredi piyasasının genel manzarası budur. Piyasa bir-biri ile ilişkisi zayıf kesimlere ayrılmıştır ve her kesimin kendi içinde tam rekâbet geçerli değildir. Meseleyi bu açıdan görmek ve alınacak tedbirlerin hepsinin, bu anlamile piyasa bütünlüğünü temine yönelmesine dikkat etmek gerekir. 1970 programında bu iyi niyet görülüyor. Fakat bu iyi niyetle birlikte programda piyasayı borç almak niteliğinde yüzlerce binlerce tedbir ve tavsiyeyi de görmek mümkündür. Şurası bir gerçektir ki, iyi niyet kağıt üzerinde kalacak fakat piyasanın bütünlüğünü bozan binlerce uygulamaya bu yıl da bir çokları eklenecektir.

Programda faiz haddi hakkında ilginç açıklamalar mevcuttur. Bu konuda aynen şöyle yazılmaktadır:

«Faiz politikasında temel ilkeler cari faiz hadlerinin ekonomik faize imkân ölçüsünde yaklaştırılması ve ekonomi içinde farklı faiz uygulanmasından vazgeçilemesidir.»

«Desteklenecek ekonomik faaliyet dallarında ucuz faizle kredilendirilmeye karar verilmesi halinde faiz haddinde ayarlama yapma yerine, belirli fonlardan aradaki farkın kapatılması yoluna gidilecektir.»

Programda bu yönde bir çok ifadeler vardır ve bunların her biri para ve kredi problemlerimizin ne kadar iyi değerlendirildiğini göstermektedir. Fakat, şu var ki, bu iyi niyetin uygulanamayacağı da bir hakikattir. Sözü edilen «belirli fonlar» nereden bulunacaktır? Kaldı ki, bazı sektörlerin desteklenmesi zaten para - kredi piyasasının bütünlüğüne aykırı bir politika değil midir? Fiyat ve piyasa sistemini ya büyük ölçüde kabul ederiz veya bundan büyük ölçüde vaz geçeriz. Hem fiyat sistemi, hem büyük ölçüde destekleme bir arada yürümez. Yürütölmek istense işin içinden kimse çıkamaz.

Diğer önemli bir nokta programda ekonomik faiz haddi ile neyin kasdo-
lunduğudur. Bu masum ifade, mesele biraz deşilir ise, halli çok zor bulunan bir çok meselelerin ortaya çıkmasına sebep olur. Arzu edilirdi ki, program yazarları ekonomik faiz haddi ile neyi kastettiklerini bir miktar açıklamış olsalardı... Mesele önemlidir, yine bu yılki programda yazılanlar genellikle ekonomik faiz haddi etrafında toplanan fikirlerdir.

Bu yılki programda ağırlık verilen diğer bir husus destekleme alımları ile ilgilidir. Bu konudaki ifade aynen şöyledir:

«Destekleme alımlarının finansmanında, alımlardan doğan zararların bütçeden ayrılan fonlarla karşılanması sağlanarak alım yapan kurumların Merkez Bankasına borçlarının birikmesine imkân verilmeyecektir.»

Bu yöndeki bir uygulamanın memleketimiz için ne derece faydalı olacağı anlatılmakla bitmez. Fakat bunu da bir iyi niyet örneği saymaktan ileri gidemeyiz. Mevcut bütçeden bu gaye için fon ayrılabilceğini düşünmek en iyimser bir ifade ile hayal olur!

Hayaller ile gerçekler arasında ne yazık ki büyük mesafe mevcuttur.

KALKINMA PLÂNI 1970 PROGRAMINDA PARA - KREDİ VE BANKACILIK (*)

Bu sayımızda, Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu'nun «Kalkınma Plâni 1970 Programında Para ve Bankacılık» yazısını tetkiklerinize sunarken, 1970 Programından Para - Kredi ve Bankacılığa ait kısımları da sürun- larımıza almayı yararlı bulduk. BANKA

PARA KREDİ POLİTİKALARI VE MALİ KURUMLARDA YENİDEN DÜZENLEME TEDBİRLERİ :

a. Durum :

1969 Yılı programında para ve kredi politikalarının değişen ekonomik ve sos- yal ihtiyaçları cevaplandırarak şekilde bir bütün olarak yeniden düzenlenmesi ön görülmüş ve bu konuda bazı tedbirler getirilmişti. Bununla beraber özellikle faiz hadlerinin imkân ölçüsünde ekonomik faizin hedef alınarak yeniden düzenlenmesi konusu gerçekleştirilememiştir.

1969 yılında banka kredi sisteminde gerçekleşen gelişmeler ise şunlardır:

(1) Meclisteki müzakereleri tamamlanmış olan Merkez Bankası Kanun Tasarı- sı Senato'ya sevk edilmiştir.

Yeni Merkez Bankası Kanunu, bankanın yetki ve sorumluluklarını artırmakta. banka-kredi sisteminde reform çalışmalarının uygulanmasına imkân verecek hü- kümler getirmektedir.

(2) Merkez Bankası Kanunu içinde Bankalar Kanununun aksayan bazı önem- li yönlerinin düzeltilmesi mümkün olabilmıştır.

(3) Merkez Bankası Kanunu ile bankaya dolaylı olarak ilgili bulunduğu, fakat ekonomiyi büyük ölçüde etkileyen ve halen kamu denetimi dışında bulunan bazı konularda düzenleme ve denetim yetkisi tanınmıştır.

(a) Merkez Bankası sermaye piyasasının düzenlenmesi ve gelişmesiyle ilgili konularda genel esasları tesbit edip denetleyebilecektir.

(b) Özel kuruluşlarca hisse senedi ve tahvil çıkarılması bunların piyasaya ar- zıyla ilgili esaslar Merkez Bankasınınca tespit edilecektir.

(c) Diğer mali kurumların krediye ilişkin faaliyetleri ve yatırımlarıyla ilgili konularda Merkez Bankası genel esasları düzenleyebilecektir.

(d) Kredi sistemini ve ekonomiyi etkileyen taksitli satışların düzenlenmesi yet- ki ve sorumluluğu da Merkez Bankasına verilmiştir.

(*) 10.12.1969 tarih ve 13373 sayılı Resmî Gazeteden alınmıştır.

Resmî Gazete sahife No: 28 - 35, 127, 159 - 160, 171.

(4) 8 Mayıs 1969 tarihinde yürürlüğe giren 2284 sayılı Kanunla, Türkiye Halk Bankası tarafından satın alınıp, esnaf, küçük sanatkâr veya bunların kurmuş oldukları meslekî kooperatiflere kredi ile satılarak teslim edilen makina, âlet, edevat ve teçhizat üzerinde menkul rehni tesisi imkânı sağlanmıştır.

(5) 1/1/1970 tarihinde yürürlüğe girecek bir kararname ile 5584 sayılı Posta Kanununda belirtilen posta çeklerine ve yolculuk posta çeklerine ilişkin esaslar tespit edilmiştir.

(6) 1969 yılında örgütlenme yönünden kaydedilen tek gelişme Maden Bankasının kuruluşudur. Özel sektöre mensup yedi bankaca 12 milyon lira nominal sermaye ile kurulan bankanın sermayesinin 3 milyon lirası ödenmiştir.

Her türlü maden arama, istihsal, zenginleştirme, değerlendirme, satış ve ihracat faaliyetlerinin kredilendirilmesi amacını güden bankanın özkaynağı yetersizdir.

(7) Mayıs 1960 tarihinde başlatılan Banka-Kredi sisteminin reorganizasyonu projesi çalışmalarında önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Proje çerçevesinde faaliyet gösteren teknik çalışma grubu sorunların tespiti ve çözümü konusunda olumlu katkıda bulunmuş ve yeni müesseselerle ilgili çalışmaları yürütmede başarılı olmuştur.

b. 1970 yılında programlanan gelişmenin toplu görünüşü :

Mali kurumlar ve kredi politikalarının tespit ve uygulamasında bütünlüğün sağlanması, 1970 yılında kredi politikasının temel ilkesidir.

Bugüne kadarki tecrübeler, politikada bütünlük sağlamadığı sürece, dağılık tedbirlerden gereğince yararlanılmadığını ortaya koymuştur.

Mali kurumlar ve kredi konusunda politika kararlarının Devlet Planlama Teşkilâtı, Maliye Bakanlığı ve Merkez Bankası ile diğer ilgili bakanlık ve kuruluşların yapacakları çalışmalardan ve Yüksek Planlama Kurulu ile Para ve Kredi Kurulunun tavsiyelerinden yararlanılarak, Hükûmetçe alınması; politikanın uygulanmasında ise yeni kanunun vereceği imkânlarla yetki ve sorumluluk sınırları genişleyen T.C. Merkez Bankasınınca yürütülecek koordinasyon çalışmalarıyla bütünlüğün sağlanması zorunlu görülmektedir.

Kredi sisteminde ve mali kurumlarda uygulanacak politikanın amacı, 1970 yılında da, ekonominin kredi ihtiyacının, planlanan gelişmeyi sağlayacak yönde ve ölçüde, ekonomik faiz fiyatıyla karşılanmasıdır.

Bu amacın gerçekleştirilebilmesi gönüllü tasarrufların artırılması yoluyla sağlanan ilâve imkânların özellikle sanayi ve ihracata yöneltilmesini, kredi ve faiz sisteminde idari müdahalelerin asgariye indirilmesini ve sistemin bütünlüğe ve rasyonelliğe kavuşturulmasını zorunlu kılmaktadır.

Yukarıda açıklanan temel politika ilkeleriyle bağlı olarak 1970 yılında önceliği bulunan konular şöyle tespit edilmiştir.

(a) Para kredi hacmindeki gelişmelerin genel fiyat istikrarını bozmaması için kontrol araçlarının zamanında ve yeterince kullanılması,

(b) Faiz sisteminin bütünlüğe ve rasyonelliğe kavuşturulması için kademeli bir programın hazırlanması ve uygulamaya geçilmesi,

(c) Tarım kredilerinin dağıtımında programda öngörülen yeni politika tedbirlerinin gerçekleştirilmesi,

(d) Merkez Bankası imkânlarının daha etkili bir şekilde kullanımını sağlamak, stok artışlarını azaltmak ve ihracatı geliştirmek amacıyla destekleme alımları politikalarının yeniden düzenlenmesi,

(e) Özel sektör yatırımlarının ve ihracatın finansmanı için ihracat ve Kalkınma Bankasının kurulması,

(f) Yeni ihtisas kuruluşu gerçekleşinceye kadar ihracat kredilerinin mevcut

kuruluşlarca özel tedbirlerle kullandırılması.

- (g) Sermaye piyasasını düzenleyecek ve mevzuatın yürürlüğe konması,
- (h) Bankalarla ilgili mevzuatın ısıtılı ve
- (i) Yeni mali kurumların kuruluşunun teşvikidir.

1970 yılı programında yeni bir uygulamaya geçilmekte, tarım, küçük sanayi ve konut sektörlerini kredilendiren ve kamu finansman kurumu niteliğini taşıyan Ziraat, Halk ve Emlak Kredi Bankalarının kredi politikalarıyla ilişkin esaslar ile 1970 yılı kaynak ve kredi dağılım esasları bu bölümün sonunda hedef olarak verilmektedir.

c. Para Politikası ve Merkez Bankasıyla ilgili tedbirler :

(a) Genel fiyat istikrarının korunması amacıyla:

(1) Destekleme alımlarının finansmanında, alımlardan doğan zararların bütçeden ayrılan fonlarla karşılanması sağlanarak alım yapan kurumların Merkez Bankasına borçlarının birikmesine imkân verilmeyecektir.

(2) Merkez Bankasıyla alınacak tedbirlerle, bankaların üretken sektörlerle kredi vermesi sağlanacak, spekülâtif nitelikteki ticari faaliyetlerin kredilendirilmesinden doğan sunî fiyat artışları önlenecektir.

(b) Merkez Bankası kredilerinin dağılımı, ekonominin ihtiyaçlarına göre yıl içinde belli fasıllarla Para ve Kredi Kurulunda gözden geçirilecektir.

(c) Kredi kredilerinin kompozisyonunu daha müessir bir tarzda etkileyebilmek amacıyla Merkez Bankasının reeskontla ilgili işlemlerinde izlenen metotlar yeniden düzenlenecektir.

(d) Yeni Kanunun Merkez Bankasına yüklediği sorumluluk ve yetkilerin kullanılmasına imkân verecek çalışmalar süratle tamamlanıp uygulamaya geçilecektir.

Banka Kredilerini Tanzim Komitesinin Merkez Bankasına geçen yetkileri, Merkez Bankasının banka - kredi sistemi üzerindeki etkisini arttıracak niteliktedir. Özellikle mevduat munzam karşılıklarının kredi sistemini kısa sürede düzenleyecek bir kredi kontrol aracı olarak kullanılması sağlanacaktır.

Merkez Bankasının gerçek kredi kontrol araçlarını kullanmaya başlamasından sonra şartların zorunluluğu sonucu ortaya çıkan dolaylı kredi kontrol metotları kademeli olarak terk edilecektir.

(e) İthalât teminatlarının dolaylı yönlerden veya doğrudan doğruya banka kredilerine dayanması prodüktif amaçlarla kullanılabilir fonlarda önemli ölçülerde azalmalar yaratmaktadır. Kısa sürede sistemin değiştirilmesi mümkün görülmemekte ise de teminat işlemleri ile ilgili bazı tedbirlerin alınması çeşitli faydalar sağlayabilir. Bu amaçla Merkez Bankasının teminatları, her banka adına açılan hesaplara alacak kaydedecek yerde, doğrudan doğruya ithalâtçı hesabına kaydetmesi; röfinansman yapmaması, teminatların başkaları adına devrini kabul etmemesi ve teminatların serbest bırakıldığında doğrudan doğruya ithalâtçıya ödenmesi imkânları araştırılacaktır.

(f) Ayrıca, yeni kanunun verdiği yetki ile Merkez Bankası taksitle satış yapan kurum ve kuruluşların kredi şartlarını, mali kurumlarca yapılan yatırımların nevi ve miktarını ve verilen kredilerin şartlarını; özel sektöre mensup kuruluşlarca satışa çıkarılacak tahvillerin miktar, faiz ve satış şartlarını tespit edecektir.

(g) Döviz mevduat hesaplarının açılış ve işleyişiyle ilgili esasların yeniden düzenlenmesi halinde bu kaynaktan sağlanacak imkânların döviz rezervlerinin takviyesinde olumlu etkileri olabilecektir.

Merkez Bankasıyla bu konudaki çalışmalar 1970 yılı içinde tamamlanacaktır.

d. Kredi ve faiz sistemi ile ilgili tedbirler :

Faiz politikasında temel ilkeler, cari faiz hadlerinin ekonomik faize imkân ölçüsünde yaklaştırılması ve ekonomi içinde farklı faiz uygulanmasından kaçınılmasıdır.

Desteklenecek ekonomik faaliyet dallarında ucuz faizle kredilendirilmeye karar verilmesi halinde faiz haddinde ayarlama yapma yerine belli fonlardan aradaki farkın kapatılması yoluna gidilecektir. 1968 program kararnamesiyle Merkez Bankasında bütçeden sağlanan kaynaklarla tesis olunan «Selektif Kredi Fonu» bu tip bir uygulamaya imkân vermektedir.

Bugüne kadarki ucuz faizli kredi uygulaması sadece Hazine ve Merkez Bankası kaynaklarıyla sınırlı kalmış, banka sistemi kaynaklarından bu tip kredilere kayma sağlanamamıştır.

Ekonomik faiz uygulamasına geçildikten sonra desteklenecek bölge, sektör ve faaliyet kollarına selektif kredi fonundan sübvansiyon şeklinde ucuz faizli kredi verilmesi halinde hem bu tip faaliyetlerin bankaların kredi fonlarından karşılanması hem de destekleme politikalarının açık maliyetlerinin tespiti mümkün olabilecektir.

(a) Faiz politikasıyla ilgili tedbirler :

(1) Merkez Bankası Kanunundaki değişiklikler Bankaya faiz sistemini ekonominin ihtiyacına göre ayarlama imkânını vermektedir. Bu imkânlardan yararlanarak, faiz sisteminde bütünlük ve rasyonalizasyon temini amacıyla mevduat ve kredi faiz hadlerinde yeniden düzenlemeye yönelen teknik çalışmalar süratle tamamlanacak, kademeli bir program hazırlanarak 1970 yılında bu programın uygulanmasına geçilecektir. Uygulamada, vadeli mevduat şeklindeki fonların malî müesseselere akımının teşviki sorunu öncelikle ele alınacaktır .

(2) Program döneminde, orta vadeli kredi uygulaması ve taksitli satışlar finansman ortaklıkları kurularak tüketim kredisi uygulaması öngörüldüğünden, orta vadeli kredi ve tüketim kredisi için de faiz hadleri tespit edilecektir. Bu iki özel kredi eindsinde faiz haddinin normal kısa vadeli ticari kredi faizinin üzerinde tespiti zorunludur.

(b) Ekonomik faiz fiyatlarıyla özel tasarrufların toplama konusunda tedbirler :

Toplanacak mevduatın tamamının banka sistemi içinde kalması ve bankalara kaynak olarak tahsis edilmesi şartıyla ve özellikle plân hedeflerine uygun kredi imkânlarını arttırmak amacıyla belli bankaların ekonomik faiz fiyatıyla tahvil çıkartarak küçük tasarrufları cezbetmeleri mümkün görülmektedir.

Bu tahvillerin küçük kupürlü olması, faizlerinin cari ekonomik faiz haddi civarında bulunması gerekmektedir. İhraç edilecek tahvillerin yüksek faiz hadleriyle bankanın normal kaynak maliyeti arasındaki fark sübvansiyon şeklinde karşılanacaktır.

1970 yılında öncelikle Ziraat ve Halk Bankalarının kaynaklarının takviyesi amacıyla bu nitelikte tahvil çıkarmaları sağlanacaktır.

(c) Selektif kredi fonuyla ilgili tedbirler :

Destekleme ve teşvik politikasının sadece kamu fonlarıyla sınırlı kalmasını önlemek ve bankaların kredi kaynaklarını selektif kredi politikasına uygun şekilde yönlendirmelerini teşvik amacıyla Selektif Kredi Fonu daha etkili bir araç olarak kullanılacaktır.

Teşviki uygun görülen sektörlerde uzun ve orta vadeli kredilerin kısa vadeli krediden pahalı olan fiyatı, selektif kredi fonundan sübvansiyon olarak karşılan-

caktır. Böylece bankaların orta ve uzun vadeli krediye sadece kamu fonlarını değil, kendi normal imkânlarını da yöneltmeleri sağlanacaktır.

1970 Bütçesinden selektif kredi fonuna ayrılacak imkânların genişletilmesi ve fonun kullanım esaslarının genel kredi politikasına uygun şekilde tespiti zorunludur.

(d) Vergi tedbirleri :

(1) Bankalar ve Merkez Bankası arasındaki muamelelerin gider vergisinden muaf tutulması banka sistemi içinde kaynak akımlarını kolaylaştırmak yönünden zorunludur.

(2) Mevduat dağılımını önlemek amacıyla mevduat faizlerinin vergilendirilmesi ile ilgili 200 liralık istisna ve stopaj hükümlerinin değiştirilmesine ilişkin tedbir sonucu istisna haddi 200 den 500 liraya çıkarılmıştır. Bu sınırın 1500 liraya yükseltilmesi sağlanacaktır.

e. Sınai yatırımların ve ihracatın finansmanı ile ilgili tedbirler :

Özel sanayi sektörünü, kredi imkânlarından yararlanma bakımından iki grupta mütalâa etmek gerekmektedir:

Bir kısım müteşebbisler kuruluş yerinin, kuruluş büyüklüğü ve eskiliğinin verdiği imkânlarla dayanarak yatırım ve ticaret bankalarının kredilerinden geniş ve yeterli ölçüde yararlanabilmektedirler. Bu faktörlerin sağladığı avantajlara sahip olmayan müteşebbisler ise kredi temininde güçlüklerle karşılaşmaktadırlar.

Genel olarak özel sanayi sektöründe ihtiyaçları karşılayacak bir kredilendirme sistemi kurulamamıştır.

Bugün için sanayi sektörünün finansmanında temel sorun, kredinin pahalılığı değil yetersizliğidir. Bu konuda hedef, karışık olmayan bir sistem içinde imkânları toplayıp dağıtabilecek kredi müesseselerinin kurulmasıdır.

Bu sistem içinde tek tip kredilendirme şartları ve faiz rejiminin uygulanması zorunludur.

Sanayi için farklı uygulama düzenlerine bağlı özel fonlar ayırmak, özel şartlarla reeskont imkânları temin etmek şeklindeki uygulama bankaların normal kaynaklarından bu tip kredilere kaymayı önlemektedir. Sanayi kredilerinin şartlarının genel mahiyette tespiti ve desteklemenin sübvansiyon şeklinde uygulanması sonucu banka kaynaklarının sanayi kredilerini beslemesi mümkün olabilecektir.

Sınai yatırımlar yanında kredilendirme yönünden öncelik taşıyan ihracat sektörünün durumu da büyük önem taşımaktadır.

İhracatı geliştirme politikasının gereği olan kredi işlemlerini yürütecek bir ihtisas kuruluşu mevcut değildir.

Benzer kredilendirme sorunları büyük maden, turizm ve tarım projeleri için de bahis konusu olmaktadır.

Bugün için teknik, idarî, mali yönden adı geçen sektörleri kredilendirecek bağımsız kredi kuruluşlarını kısa sürede meydana getirmek mümkün görülmediğinden bu sorumlulukların bir ihracat ve kalkınma bankasında toplanması zorunlu olmaktadır.

(a) Yeni bir banka kurulması ve ilkeleri :

Özel sektör Yatırım Bankası kanun tasarısının, sanayi, madencilik, turizm, tarım sektörlerinin yatırım ve işletme kredisi ihtiyaçlarını karşılayacak ve ihracat finansmanı ve sigortası sorumluluğunu yüklenecek bir kredi kuruluşuna imkân verecek yönde yeniden düzenlenip İhracat ve Kalkınma Bankası tasarısı olarak 1970 yılında kanunlaşmasına çalışılacaktır.

Kamu kuruluşu niteliğinde olacak ve programların gerçekleştirilmesi yönün-

den Devlet Planlama Teşkilâtı ile yakın işbirliği yapacak İhracat ve Kalkınma Bankasının öncelikle sınıı kalkınma ve yatırım finansman grubuyla ihracat finansmanı ve sigortası grupları faaliyete geçecektir.

(b) Sanayi kredilerinde bütünlük:

Sanayi sektörünün kredi düzeninin basitleştirilmesi için ilk kademedede mevcut farklı sanayici kredileri uygulamasına son verilecektir.

İhracat ve Kalkınma Bankası kuruluncaya kadar, kamudan, sanayinin finansmanına ayrılacak fonlar, mevcut kredi müesseseleri emrine verilerek kullanırlacaktır.

Kredilendirme ve sübvansiyonun genel esasları tespit edildikten sonra, proje değerlendirme ve kredilendirmede kredi veren kuruluşlara imkân ölçüsünde bağımsızlık tanınacaktır.

İhracat ve Kalkınma Bankası kurulduktan sonra, kamu fonları bu bankada toplanacaktır. Buna paralel olarak diğer bankaların sanayici kredilerinin tespit edilecek genel esaslar dahilinde sübvansiyonlarla teşvikine devam olunacaktır.

(c) Yeni mali kurumların desteklenmesi ve yatırım ortaklığıyla ilgili tedbirler:

Banka - kredi sisteminin gelişmesi ve daha düzenli bir şekilde işler hale gelbilmesi için sistem içinde yeni kuruluşlara ihtiyaç vardır.

Kısa sürede faaliyete geçmesi gereken en önemli kuruluş olan yatırım ortaklığı ile ilgili başlıca sorun ortaklığın sağlam ve kârlı teşebbüslere ait hisse senedi bulabilmesidir. Menkul kıymetler borsasının gelişmemesi nedeniyle halen bu nitelikteki senetlerin temini ancak Ticaret Bankalarının bu tip kuruluşları desteklemeleri ile mümkündür.

İlk kuruluşun faaliyete geçmesi için gerekli imkânlar Maliye Bakanlığının koordinatörlüğünde sağlanacaktır.

(d) Orta vadeli kredi ve ihracat finansmanında tedbirler :

Önemli bir sorun sanayide orta vadeli kredi sağlanması ve ihracat finansmanı uygulamasının yeni İhracat ve Kalkınma Bankasının kuruluşuna kadar gecikmemesidir. Bu nedenlerle 1970 yılında program esaslarına uygun orta vadeli kredi ve ihracat finansmanı uygulanması Merkez Bankasınca gerekli teknik teşkilâta ve mali imkânlara sahip bankalar ve özel kanunlarla kurulmuş ihtisas bankaları sisteminden yararlanılarak gerçekleştirilebilecektir.

f. Banka mevzuatı ile ilgili tedbirler :

1969 yılı sonunda yürürlüğe girmesi beklenen Merkez Bankasının yeni kanunıyla yürürlükteki Bankalar Kanununun bazı maddelerinin gelişen ihtiyaçları karşılayacak yönde düzenlenmesi mümkün olabilmesi mümkün olabilmıştır.

Bankalar Kanunundaki diğer boşlukları dolduracak değişikliklerin bir bütün olarak 1970 yılı içinde yapılması zorunlu olmaktadır.

(a) Bankaların tasfiye fonuyla ilgili tedbirler.

Haklarında tedrici tasfiye kararı verilen bankaların katı ve nihai açıklarının karşılanması için Merkez Bankasında bir fon tesisini öngören 153 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği günden 1968 yılı sonuna kadar bankaların fona yatırdıkları meblâğ 43 milyon lira, fondan yapılan ödemeler 306 milyon liradır. Aradaki 263 milyon liralık fark Merkez Bankasınca yapılan yardımla karşılanmıştır.

1960 yılı sonundan bu yana tedrici tasfiyeye tabi tutulan bankaların sayısı yediyi bulmuştur. Fonun sadece mevduat hesapları yerine her türlü bankacılık işlemlerinden doğan açıkların kapatılmasında kullanılması, kötü idarenin mükâfatlandırılması sonucunu vermektedir.

1970 yılında 153 sayılı Kanunda yapılacak değişiklikle sadece tasarruf mevduatının himayesi sağlanacaktır.

Mevduat sigortası tesisiyle ilgili çalışmalar geliştirilecektir.

(b) Asgari sermaye :

7129 sayılı Bankalar Kanununda, bankaların şubelerine tahsis edecekleri sermaye miktarının hesabında bir bankanın aynı şehir ve kasaba hudutları içindeki şubeleri bir şube itibar olunmaktadır. Özellikle bu hükmün etkisinde bankaların ödenmiş sermaye ve ihtiyatlar toplamında önemli gelişmeler kaydedilememektedir.

Aynı şehir ve kasaba hudutları içindeki şubelerin bir şube itibar olunmasına ilişkin uygulamanın değiştirilmesi bankaların ödenmiş sermaye ve ihtiyatlarının gelişmesini olumlu yönde etkileyeceği gibi aynı şehir içinde şube sayısının sınırsız artışını da önleyebilecektir.

Bu konudaki değişiklik 1970 yılı içinde gerçekleştirilecektir.

(c) Gayrimenkul üzerine muamele :

Bankalar Kanunu, bankaların gayrimenkul ipoteği mukabili kredi açamıyacaklarını belirtmesine rağmen bugünkü uygulamada hemen her kredi işleminde gayrimenkul teminatına itibar edilmektedir. Bu konunun gerçekçi açıdan değerlendirilmesi banka kredilerinde teminat sorununun gelişen şartlara uydurulması zorunludur.

Bankalar Kanununun gayrimenkul üzerine muameleyle ilişkin hükümleri yıl içinde yeniden düzenlenecektir.

(d) Bankaların birleşmelerini teşvik :

Banka sisteminde en önemli sorunlardan biri de rasyonalizasyondur. Hizmet sürelerinin kısaltılması, hizmet masraflarının azaltılması, sabit tesis masraflarının en az hadde tutulması, gişe sayılarının sınırlandırılması gelişme yönünden önem taşıyan konulardır.

İş hacmi küçük bankalarda dahi makineleşmeye gidilmesi diğer taraftan personel sayısının aynen muhafazası, şube binaları standardının yüksekliliği dikkati çeken gelişmelerdir.

Bu amaçla bankalararası tam birleşmeler veya hizmetlerin birleştirilmesi, örneğin ortak hesap merkezleri tesisi yoluyla masrafların kısılması teşvik edilecektir.

(e) Çek kullanımını teşvik :

Çekle ödeme sisteminin memleketimizde gelişmemesinin temel nedenleri, kurşuksuz çeklere karşı çek hamiline emniyet sağlayacak mevzuatın noksanlığı, ve bu konuda bankaların çekingen ve olumsuz davranışlarıdır.

Karşılıksız çekin tarifi ve cezai müeyyidesinin tespiti için gerekli mevzuat değişikliği sağlanacaktır.

Kamu kuruluşları ve bankalar çek sisteminin gelişmesini teşvik amacıyla ödemelerini, imkân ölçüsünde, çek ile yapacaklar ve çek ile ödemeleri kabul edeceklerdir.

(f) Hükümet denetimi :

Halen Maliye Bakanlığı bankalar yeminli murakıplarınca yürütülen Hükümet denetiminin uyarma ve düzenleme amacıyla da yapılması ve etkenliğinin artırılması sağlanacaktır.

(g) Bankalar Birliğinin sorumluluğu :

Bankacılık hizmetlerinin kalitesinde de olumlu yönde gelişme kaydedilememektedir. Uzun süren işlemler bankada para saklamanın cazibesini ortadan kaldırmaktadır. Hizmetin kalitesini yükseltmek konusunda bankalararası rekabet henüz başlamamıştır. Banka sisteminin tüm olarak rasyonelleşmemesinin bedelini dolaylı olarak mevduat sahipleri ve kredi kullananlar ödemektedir.

Son yıllarda bankacılık eğitimi konusunda faaliyete başlıyan Bankalar Birliği-

nin eğitim ve yayın çalışmalarını yoğunlaştırması, ayrıca banka hizmetleri kalitesinin yükseltilmesi ve hizmet maliyetlerinin düşürülmesi konularında memleket çapında yaygın araştırmalara girişmesi, sistemin gelişmesi yönünden olumlu etkiler yaratabilecektir.

1970 yılında Bankalar Birliğinin mesleki eğitim programının geliştirilmesi, değişik seviyede banka personelinin modern bankacılık eğitimine tabi tutulması için merkezde ve bölgelerde muhtelif kurslar düzenlenmesi; normal yayın faaliyeti yanında, düzenli bir yayın organıyla dünyadaki gelişmelerin bankacılara duyurulması öngörülmektedir.

g. Sermaye piyasası ile ilgili tedbirler :

Merkez Bankasının yeni kanunu, sermaye piyasasının düzenlenmesi konusunda bankaya geniş yetki ve sorumluluklar vermektedir. Banka bu kanuna dayanarak özel mevzuat hazırlanıncaya kadar sermaye piyasasıyla ilgili esaslar: düzenlenecektir. Ancak sermaye piyasasının temel esaslarını ve halka açık anonim şirketlerin teşvikli ile ilgili vergi ve ceza hükümlerini tespit eden bir çerçeve kanun tasarısının süratle hazırlanması gerekmektedir. 1970 yılında bu tasarının kanunlaşmasından sonra diğer düzenleyici hükümlerin bir tüzük içinde toplanması sağlanacaktır.

h. Sigorta sistemiyle ilgili tedbirler :

Milli sigorta sisteminin kuruluşundan bu yana kırk yıl geçmiş olmasına rağmen, yarısı yabancı olmak üzere sayıları kırkı bulunan sigorta şirketleri, yaklaşık olarak yıllık 450 milyon liralık bir prim portföyünü paylaşmaktadırlar. Bu miktar bir prim portföyü gerek memleket gerek bir sigorta sistemi için çok düşük bir miktardır. Sigortanın ekonomik ve sosyal önemi, sistemin gelişmesi için gerekli tedbirlerin en kısa sürede alınmasını zorunlu kılmaktadır.

(a) Sigorta sisteminin gelişmesini sağlayacak tedbirlerin tespit ve uygulanmasını sağlamak amacıyla ilgili bakanlık ve sigorta şirketlerinin katılacakları bir genel politika komitesi ve bu komiteye bağlı teknik çalışma grubunun 1970 yılında faaliyete geçmesi sağlanacaktır.

(b) Sigorta Murakabe Kanununun günün şartlarına uydurulmasıyla ilgili çalışmalar program döneminde tamamlanarak tasarının kanunlaşması sağlanacaktır.

(c) Mevcut tariflerin yeniden düzenlenmesi çalışmaları yıl içinde tamamlanacaktır.

ı. Kredi sistemi ve mali kurumlarla ilgili diğer tedbirler :

(a) Taksitli satışlar finansman ortaklığı:

Mevcut mevzuat hükümleri dahilinde münhasıran taksitli satışların röfinansmanını sağlayacak ortaklıkların kurulması mümkün görülmektedir.

Normal banka kredi faizlerinin üzerinde bir faiz haddi uygulamasına imkân verilmesi halinde, bu ortaklıkların banka sistemi dışından kaynak temin etmeleri mümkün olacak ve böylece taksitli satışların banka kredileri üzerindeki olumsuz etkileri bertaraf edilecektir.

1970 yılında Merkez Bankası, yeni kanunun verdiği imkânlardan yararlanarak, taksitli satışlar finansman ortaklıklarının kuruluş ve işleyişleriyle ilgili genel esaslar ile bu ortaklıkların uygulayabilecekleri özel faiz hadlerinin azami seviyelerini tespit edecektir.

(b) Altın piyasasının düzenlenmesi :

Altın piyasasının tamamen kontrol dışı kalması külçe altın girişleri ve altının

sikke haline getirilmesinin takip olunamaması sonucu sistem süratle genişlemekte, küçük tasarrufların altına bağlanması devam etmektedir.

Halkın tercihinine ve piyasaya müdahale etmeden sistemin belli ölçüde kontrol altına alınması zorunlu görülmektedir.

1970 yılında altın alım satımıyla uğraşanların Maliye Bakanlığından belge almaları, altın alım satımlarını bordroya kayıt etmeleri ve satışların fatura ile yapılması zorunlu kılınacak, darphanenin altın basma ücreti yükseltilecektir.

(c) Menkul kıymetler Borsası :

Sermaye piyasasının geliştirilmesi için gösterilen çabalar yanında menkul kıymetler borsasının ekonominin özelliklerine ve ihtiyacına göre yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Kısa süreli bir araştırma ile gerçek ihtiyaç tespit edilecek ve sermaye piyasasını teşvik mevzuatıyla, borsa mevzuatı arasında uygunluk sağlamak üzere gerekli değişikliğin 1970 yılı içinde gerçekleştirilmesine çalışılacaktır.

(d) Ticaret bankaları için işletme rehni imkânlarının sağlanması :

Gelişen ekonominin ve sanayileşme çabalarının gereği olarak, yatırımcılara teminat konusunda büyük kolaylıklar sağlayacak olan işletme rehni veya menkul ipotegi konusunda hazırlanan tasarımlarının kanunlaşması zorunlu görülmektedir.

İşletme rehni sistemi müteşebbisin belli imkânlarının gayrimenkule bağlı kalmasını önleyecek bir tedbir olarak da düşünülmektedir.

TARIM, KÜÇÜK SANAYİİ VE KONUT SEKTÖRLERİNİN KREDİLENDİRİLMESİYLE İLGİLİ TEDBİRLER :

a. Tarım kredisi :

(1) Durum:

(a) Merkez Bankasının risk santralizasyonundan derlenen bilgilere göre 1968 yılında tarım sektörü, toplam banka kredilerinden yüzde 26,0 oranında yararlanmıştır. Bu oran 1963 den itibaren sırasıyla yüzde 21,6, yüzde 23,0, yüzde 21,4, yüzde 24,0 ve yüzde 24,5 olmuştur.

Merkez Bankası toplam kredileri içinde tarım kredi ve satış kooperatifleri ile diğer tarım kredilerinin payı 1962 yılında yüzde 14,4, 1965 yılında yüzde 11,3 iken 1968 yılında yüzde 26,1 e yükselmiştir. Merkez Bankasının toplam kredilerindeki artış son yıllarda geniş ölçüde tarım kredilerine yönelmektedir. 1968 yılında artıştan tarım kredileri yüzde 55,4 oranında yararlanmıştır. Bu oran 1967 yılı için yüzde 21,6 1966 yılı içinde yüzde 44,6 dır.

(b) Ziraat Bankasının kredi olarak kullandığı imkânlar 1969 yılında 12 milyar lira çevresindedir. Bunun yaklaşık olarak 8,8 milyar lirası zirai kredi, geri kalan kısmı resmi ve ticari kredi olarak tahsis edilmekte ve bir kısmı da mali plasmalara ve yatırımlara ayrılmaktadır.

8,8 milyar lira tutarındaki zirai kredilerin ise, yaklaşık olarak 4 milyar lirası bankaca müstahsile açılan krediler, 4 milyar lira kadarı tarım kredi ve tarım satış kooperatiflerine açılan krediler ve 800 milyon lirası da zirai kalkınma kredileri, teşvik ve geliştirme kredileri ile tohumluk kredileridir.

Ayrıca resmi ve ticari kredilere yönelen 2,7 milyar liranın yarısı kadarı zirai kredi niteliğinde olup gübre, sertifikalı tohumluk, ziraat âlet ve makineleri finansmanında kullanılmaktadır.

Bankaca müstahsile doğrudan doğruya açılan krediler, çevirme kredileri, sürüm satış kredileri, donatma kredileri, verimlendirme kredileri, arazilendirme kredileri, ziraat el sanatları kredisi, yeni arazi açma kredisi niteliğindedir. Doğrudan

doğruya açılan zirai kredilerin büyük kısmı çevirme kredisi (Yaklaşık yüzde 65) ve donatım kredisi (yaklaşık yüzde 20) olarak kullanılmaktadır. Bu krediler için açılan hesap sayısı 2 milyon, ortalama kredi 2 bin lira çevresindedir. Toplam hesap sayısının yaklaşık olarak yüzde 60'ından fazlası ortalama olarak 500 ile 1000 lira arasındaki kredilerdir.

Tarım kredi kooperatiflerinin zirai krediler içindeki payı 1969 yılında 2 milyar liraya yükselmiştir. Bu imkânlardan 2 bin civarındaki tarım kredi kooperatifinin 1,3 milyon civarındaki ortağı yararlanmaktadır. Kooperatif kredilerinden yararlanan toplam çiftçi sayısının yaklaşık olarak sayısı 800 liranın altında kredi kullanabilmektedir.

Tarım satış kooperatiflerinin de toplam zirai kredilerden aldığı pay 1969 yılında 2,1 milyar liraya yükselmiştir. Bu miktarın 1,7 milyar lirası kooperatiflere ve birliklere 1969/1970 kampanya döneminde fiyat destekleme alımlarının finansmanı amacıyla açılmıştır.

1964 yılında 2 ilde başlayan kontrollü zirai kredi uygulaması 1969 yılında 20 il'e yayılmıştır. Banka imkânlarından bu nitelikteki kredilere yöneltilen miktar 250 milyon liradır. Kontrollü zirai kredi uygulamasının gelişmesi kaynak imkânları yanında geniş ölçüde teknik kadronun geliştirilmesine bağlı bulunmaktadır.

1969 yılı başında banka bünyesinde projeli kredi uygulamasını genişletmek amacıyla teşkilâtlandırılan özel bölüm, teşvik ve geliştirme fonları ile birlikte kontrollü zirai kredilerin geliştirilmesi sorumluluğunu da yüklenmiştir.

(c) Tarım kredilerinin ihtiyaç sahiplerine intikâl şeklinde son yıllarda dikkati çeken değişme tarım satım kooperatiflerinin toplam krediler içindeki payının yükselmesi buna karşılık doğrudan doğruya üreticiye intikâl ettirilen kredilerin payı yınım düşesidir. 1963 yılında doğrudan doğruya üreticiye intikal ettirilen kredilerin payı yüzde 55,9 iken 1969 yılında yüzde 45,4'e düşmüş, tarım satış kooperatiflerinin payı yüzde 15,7 den yüzde 23,8'e yükselmiştir. Tarım hredi kooperatiflerinin toplam kredi içindeki payında önemli bir değişme olmamıştır. (1963 de yüzde 22,7, 1969 da yüzde 22,2).

(d) 1969 yılında doğrudan doğruya üreticiye intikâl ettirilen kredilerin yüzde 66 sı kısa, geri kalan kısmı orta ve uzun vadeli. Yıllık kredi artışlarının da vade itibarıyla yaklaşık olarak bu oranda dağıldığı tahmin edilmektedir.

Kısa vadeli krediler içinde en önemli pay sınaî gübre, öncelik verilen ihraç ürünleri ve sertifikalı tohumluğa, orta ve uzun vadeli kredilerde ise teçhiz kredileriyle, hayvancılık kredilerine ayrılmaktadır. 1968 - 1969 yıllarında kredilerdeki artış geniş ölçüde sunî gübre ve teçhiz kredilerine yöneltılmıştir.

Tarım kredi kooperatifleri kredilerinin de yüzde 25 i sunî gübreye, yüzde 25 i ihraç ürünlerine, yüzde 15'i hayvancılığa yöneltilmiş; 1969 yılında kredilerdeki artıştan en büyük payı ihraç ürünleri, sunî gübre ve hayvancılık kredileri almıştır.

(e) Ziraat Bankası ve tarım kredi kooperatifleri genellikle üreticinin başlıca girdilerini - tarım makine alet ve teçhizatını - kredilendirmektedir. Tarım satış kooperatifleri ise fiyat destekleme alımları dışında pazarlama sorumluluğuna ağırlık verememektedirler.

Bu durumda genellikle topraklandırma, yatırım ve pazarlama kredileri ağırlık kazanamamaktadır. Önemli olan bir konu tarım sektöründe teşebbüslerin faaliyetlerinin bir bütün halinde kredilendirilememesidir. Kredilendirmenin üretim veya pazarlamanın sadece muayyen kademesini kapsaması ve diğer kademelerde kredi ihtiyacının karşılanamaması olumsuz sonuçlar yaratabilmektedir. Bu durum işletme planlarının bulunmamasından ileri gelmektedir. Her çiftçi için çok basitleştirilmiş şekilde bir plan hazırlanması hile, tarımsal yayım hizmetlerinin iyi teşkilâtlanması ve etkili çalışmasını gerektirmektedir.

Bugünkü şekli ile kredinin iktisadî fonksiyonu ve devletin çiftçiye yönelik sosyal yardım politikaları iç içe görünmektedir. Ayrıca, mevcut uygulamada kredi istekleri arasında seçim, kredinin tarımsal etkisini münferit teşebbüs açısından değerlendirmeye yerine esas olarak teminata göre yapılmaktadır.

(f) Bankanın son yıllarda, bir hesap döneminde kredi artışına yönlendirdiği imkânlar yaklaşık olarak 1,5 milyar liradır. Bu miktarın yüzde 75'i zirai kredilere, yüzde 15'i resmî ve ticari kredilere, kalan kısmı sair aktiflere gitmektedir. Tarımsal kredilere daha yüksek bir kısmın ayrılması üzerinde durulması gereken konudur.

(g) Tarım kredi sisteminde temel sorun, kaynakların kurulu sistem içinde değişen ekonomik ihtiyaçlara göre kaydırılabilmesi imkânının sağlanmasıdır.

Tarım sektörünün toplam kredi kaynaklarından ve kaynaklardaki artıştan aldığı payın azımsanmayacak ölçüde olmasına rağmen bugünkü kredi sistemi, mevcut imkânları tarım sektörünün gelişmesini en geniş ölçüde etkileyecek şekilde değerlendirememektedir.

(2) Gelişme Programı :

(a) Ekonomik etkisi yanında tarımsal nüfusun sosyal hayatında büyük ölçüde müessir olan kredi sisteminde kısa sürede temel değişiklikler yapılması güçtür. Bu nedenle, orta vadede ihtiyaçlara cevap verecek bir tarım kredisi sistemine tedricî geçişin hedef alınması gerekli görülmektedir.

(b) Tarım sektörünün kredi talebinin karşılanmasında tarımsal gelişme hedefleri gözönünde tutulmuştur. 1970 yılında Ziraat Bankasının toplam kredi hacmi içinde sağlanacak yeni imkânlar, tarımda teknolojik gelişmeyi hızlandıracak şekilde, özellikle kimyevi gübre, iyi vasıflı tohumluk, tarım alet ve makinaları ile ihracatı arttırılacak maddelere yönelmiştir. Bu amaçla hayvancılık zirai kalkınma kredileri ve diğer ihraç ürünlerine öncelik tanınmıştır. Ayrıca tarımsal gelişmeyi hızlandırmak üzere kontrollü krediler, teşvik kredileri, pazarlama tesisleri gibi yatırım kredilerine ağırlık verilmiştir.

1970 yılı gübre kullanma hedefinin Zirai Donatım Kurumu ve Tarım Kredi Kooperatifleri kanalı ile karşılanacak net kısmı 1 milyar 350 milyon TL. olarak hesaplanmıştır. Bunun takriben yüzde 75 inin kredi olarak sağlanacağı varsayıldığında 1 milyar 10 milyon lira olan net ek kredi ihtiyacının 470 milyon liralık kısmının Bankanın artan kaynaklarından, kalan miktarın ise geçen yıl kullanılan kredi iadelerinden karşılanabileceği kabul edilmiştir. Bu durumda geri dönüş oranının yükselmesi için özel bir çaba gösterilmesi gerekmektedir. 1970 yılı sonu itibarıyla gübre fonu toplamı 1 milyar 700 milyon TL. olmaktadır. Bunun 1 milyar 10 milyon lirası yukarıda belirtilen kaynaklardan sağlanacaktır. 690 milyon lira ise 1969 yılı plasmanından çiftçiye intikal edip geri dönmeyen miktardır.

(3) Tedbirler :

(a) Kısa vadede Ziraat Bankası yanında yeni bir tarım kredi kuruluşuna ihtiyaç duyulmamaktadır. Fakat, çok yönlü büyük tarımsal gelişme projelerinin 1970 yılında kurulması öngörülen Kalkınma ve İhracat Bankasınca kredilendirilmesi tarım sektörünün kredi imkânını genişletecektir.

Ziraat Bankasının bünyesi içinde klasik tarım kredisi dağılım düzeninden tarımsal gelişmeyi etkileyecek biçimde çok kademeli proje esasına dayanan kredilendirmeye geçiş sağlıyacak idarî tedbirler alınacak, gerekli servisler kurulacaktır.

(b) Bu iç örgütlenmeye ve tarım kredisi, tarım satış kooperatiflerini kendi kendilerine yetecek duruma getirecek çalışmalara paralel olarak Bankanın kooperatiflerle ilişkisi yeniden düzenlenecektir. Ziraat Bankası, Tarım Satış ve Kredi Kooperatiflerinin finansmanında kooperatifler Merkez Bankası şeklinde hareket edecektir.

Bu tip bir finansman sistemi özellikle tarım kredi ve satış kooperatifleri için ayrı ayrı bir kooperatifler bankası kurulması ihtiyacını ortadan kaldıracaktır.

(c) Ortakların bağılıklarını arttırmak için statülerinde gerekli değişiklikler yapılarak tarım kredi kooperatiflerinin kredi dışında tarım giderlerinin fedariki, tarım alet ve makinelerinin ortak kullanımı gibi konularda da faaliyet göstermeleri temin edilecektir.

(d) Tarım Kredi Kooperatiflerinin öz kaynaklarını takviye amacı ile kooperatiflerin kuruluş sermayelerinin asgari sınırı günün şartlarına göre arttırılacak, en az kredi payını ifade eden (sermaye baremi) de kredi miktarındaki artışa paralel şekilde yükseltilecektir.

(e) Müstakil tarım satış kooperatiflerinin tek ürünle ilgili birlikler ve ürün birliklerinin de tek ürünle ilgili federasyonlar ve bütün federasyonların milli konfederasyon içinde toplanmaları sağlanacaktır. Milli konfederasyona idari ve mali yönden bağımsızlık tanınacaktır. Ziraat Bankası, kooperatifler Merkez Bankası halinde hareket edecek, konfederasyonu programa uygun şekilde kredilendirecektir.

Destekleme politikasının uygulanmasında Ticaret Bakanlığı konfederasyonla ilişki kuracak ve yıllık destekleme programı ve bu programın finansman düzeni bakanlıkla konfederasyon arasında tespit edilecek, uygulamadan konfederasyon sorumluluğunda olacaktır.

(f) Ziraat Bankasına doğrudan doğruya müstahsile intikal ettirilen kredilerde proje esasına dayanan taleplere öncelik verilecek, bankanın artan kaynaklarının devamlı olarak daha büyük kısmının proje esasına dayanan kredilerde ve yıllık programlarda ağırlık verilen çok kademeli tarımsal teşebbüsleri kredilendirmeğe kullanılması sağlanacaktır.

b. Küçük sanayici, küçük sanat erbabı ve esnaf kredisi :

(1) Durum :

(a) Küçük sanayici, küçük sanat erbabı ve esnafa yönelen kredi imkânları 1969 yılında toplam banka kredilerinin yaklaşık olarak yüzde 3 ünü teşkil etmektedir. Merkez Bankası kredilerin bu amaca yönelen kısmı ise yüzde 4 çevresindedir.

(b) 1969 yılında Türkiye Halk Bankasının serbest kaynakları yaklaşık olarak 1,6 milyar liradır. Bu imkânın 1 milyar 200 milyon lirası meslekî kredi, 450 milyon lirası ticarî kredi olarak dağıtılmaktadır.

(c) Bankanın meslekî kredileri üç gruptur:

(i) Esnaf Kefalet Kooperatifleri ortaklarına verilen 9 aya kadar vadeli genellikle 5 bin lira civarında işletme kredileri.

(ii) Üreticiye iş esasına dayanan, orta ve uzun vadeli taksitle geri ödenen yatırım ve işletme kredileri.

(iii) Bankaca özellikle esnafa intikal ettirilen kısa vadeli işletme kredileri.

Üç meslekî kredi grubu arasında en etken şekil, geniş ölçüde proje esasına dayanan, yeter vade, yeter kredi, taksitle geri ödeme sisteminin uygulandığı ikinci gruptur.

(d) Bankanın 1,6 milyar liralık kredi hacmini besleyen imkânların yaklaşık olarak 160 milyon lirası sermaye ve ihtiyatlardan, 600 milyon lirası Merkez Bankasından 500 milyon lirası mevduattan, 250 milyon lirası muhtelif fonlardan gelmektedir.

Merkez Bankası imkânlarının toplam banka kaynağı içindeki önemi dikkati çekmektedir. Son yıllarda mevduatı arttırma yolundaki çalışmalara rağmen, banka faaliyetleri geniş ölçüde kamu fonlarına dayanmaktadır.

(2) Tedbirler:

(a) Banka üreticiyi ve hizmet erbabını bir arada kredilendirmek zorunluluğuy-
la karşı karşıyadır. Bu iki grubun kredi programlarının hazırlanmasında ve uygu-
lanmasında niteliği farklı olan esnafın ve küçük sanayicinin taleplerinin ayrı ayrı
mütalâa edilmesi kredinin etkenliğini arttıracaktır.

Özellikle üreticiden gelen kredi taleplerinin değerlendirilmesinde proje esas
benimsenecek ve müteşebbisin projeye dayanan kredilere yönltilmesi sağlanacak
tır. Projeli kredilerde yeter kredi, yeter vade ve taksitle ödeme esasları uygula-
nacaktır.

Banka kaynaklarındaki artışın her yıl daha büyük kısmı projeli kredilere yöne-
tilecektir.

(b) Küçük sanayicileri proje hazırlamaya teşvik ve projeli kredileri geliştir-
mek amacıyla kredi taleplerine ilişkin projelerin hazırlanması ve geliştirilmesi için
müteşebbise bankaca kurulacak fondan kredi ve hibe şeklinde yardım yapılacaktır.

Bu fon kredi faizlerinden ayrılacak paylarla desteklenecektir.

(c) Bankanın, küçük sanayiın gelişmesi ve büyük sanayii olumlu yönde etkile-
yecek yan sanayiın kuvvetlenmesi sorumluluğunu yüklenecek bir küçük sanayi kal-
kınma bankası niteliğinde örgütlendirilmesi çalışmalarını 1970 Program döneminde
tamamlanacaktır.

Yan sanayiın gelişme fırsatı olan bölgelerdeki şubelere idari, teknik ve mali
yönden ağırlık verilecektir.

(d) Esnafa yönetilecek kredi imkânları kefalet kooperatifleri sistemi içinde
kullanılacaktır.

(e) 1968 yılından beri uygulanan taşıt temin ve edindirme kredilerinin özelliği
dolayısıyla, bu amaca ayrılan ve ayrılacak kaynakların müstakil bir fon haline ge-
tirilmesi ve bu fonun riskinin bankanın diğer kaynaklarını etkilememesi sağlana-
caktır.

(f) Mahallî el sanatlarının üretim ve pazarlama sorunlarının ele alınmaması
bu konuda sorumlu merkezi kuruluşların meydana getirilmemesi önemli olabilecek
bir kaynağın değerlendirilememesi sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

El sanatlarını değerlendirmek üzere kurulacak teşebbüslerin üretim ve pazar-
lama için gerekli olan kredi ihtiyaçları bankaca karşılanacak ve bu kuruluşlar teş-
vik olunacaktır.

(g) Memleket çapında faaliyet gösterecek küçük sanayi geliştirme merkezinin
kurulamaması nedeniyle Türkiye Halk Bankasının 1963 yılından bu yana Sanayi ve
Millî Eğitim Bakanlıkları ile Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonunun iş-
birliği ile yürüttüğü bölgesel sanayi geliştirme programlarının olumlu etkileri gö-
rülmektedir.

Yaygın eğitim niteliğindeki bu programlara 15 bine yakın küçük sanayici ka-
tılmış 10 binin üzerindeki iştirakiye başarı belgesi verilmiştir. Programların yurt
üzerine yayılmasını temin amacıyla kamu fonlarından gerekli malî yardım sağla-
nacak idarî sorumluluk gene ilgili kuruluşların yardımıyla bankaca yürütülecektir.

c. Konut Kredisi :

(1) Durum:

(a) Bankalarca değişik usullerde dağıtmakta olan konut kredileri, toplam
banka kredilerinin yüzde 12,5'i oranındadır. Konut kredisi uygulamasında doğru-
dan doğruya Merkez Bankası imkânlarından yararlanılamamakta, kredi talebi ge-
nellikle Bankaların kendi kaynaklarından karşılanmaktadır.

(b) Konut sektörünü kredilendirme sorumluluğunu taşıyan Türkiye Emlâk

Kredi Bankasının serbest kaynakları 1969 yılında yaklaşık olarak 3 milyar lira kadardır. Bu imkânın 2 milyar lira çevresindeki kısmı konut kredilerine yöneltilmiştir.

(c) Bankanın kredi uygulamasında ipotek karşılığı açılan krediler büyük ağırlık taşımaktadır. Bu kredilerde şahıs başına ortalama kredi miktarı 26 bin lira, kredilerden faydalanan konutların alanı ortalama 100 m² dir.

(d) Bankanın 1968 yılından bu yana uyguladığı küçük tasarrufçu konut sisteminde küçük tasarruf sahibine 4-6 yıl süreyle aylık en az 20 ve en çok 104 liralık tasarruf karşılığı 125 liralık taksitlerle 15 yılda ödenmek üzere 20 bin liraya kadar mesken kredisi imkânı sağlanması öngörülmektedir.

(e) Bankanın 3 milyar lira civarındaki toplam kaynakları içinde en önemli payı (yüzde 86) yabancı kaynaklar teşkil etmektedir, 1969 yılında yabancı kaynakların yaklaşık olarak 350 milyon lirası tahvillerden 200 milyon lirası Merkez Bankası ve taahhütlerden 850 milyon lirası mevduat hesaplarından, 1200 milyon lirası fonlar ve muhtelif hesaplardan sağlanmaktadır.

İpotekli kredi uygulamasında Merkez Bankası imkânları kullanılmamaktadır.

(f) Bankaca uygulanması ipotekli krediler 5 ilâ 20 yıl vadeli. Ödenmiş sermaye hesaplarının yetersizliği ve diğer yabancı kaynaklardan faydalanma gücünün nedeniyle uzun vadeli kredi finansmanının kısa vadeli kaynaklarla karşılanması zorunluluğu devam etmektedir.

(g) 775 sayılı Gecekondu Kanununa göre Bankaca «Gecekondu fonuna katılma» payı olarak 1969 sonu itibarıyla 110 milyon lira ödenmiş olacaktır. Bu fon gecekondu önleme bölgelerinde yapılacak sağlık kurallarına uygun meskenlerin, inşaat ve onarımında kullanılacaktır. Fon bankanın, kredi uygulaması için yetersiz olan kaynaklarından ayrılmakta, ve fona katılma payları devamlı olarak bankanın uzun vadeli kaynaklarında azalmaya sebep olmaktadır.

(2) Tedbirler :

(a) Sermaye hesaplarından ayrılan gecekondu katılma paylarından kullanılan kredilerdeki tahsilâtın fona ilâve edilmeyerek, katkıda bulunan kuruluşlara iadesini sağlayacak kanunî ve idarî tedbirler alınacaktır.

(b) Konut sorununun çözümlenmesinde küçük tasarrufçu konut sistemine hız verilecek ve imkânları sınırlı tasarruf sahiplerine açılacak krediler artırılacaktır.

(c) Yıllık programlarda öngörülen konut politikasına uygun krediler dışındaki konut kredilerinde farklı faiz uygulaması suretiyle banka kaynaklarının kârlılığını sağlayacak tedbirler alınacaktır.

(d) Bankanın yeni kuruluş Kanununun 1970 yılı içinde yürürlüğe konulmasına çalışılacaktır.

• TURİZM :

Tedbirler :

a. 6036 sayılı Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu, Özellikle turizm kredileri sistemi ve Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın reorganizasyonu esaslarına uygun olarak değiştirilecektir.

b. Turizm Bankası A.Ş. turizm projelerinin değerlendirilmesini, kredilerin tamamının dağıtılmasını ve denetlemesini yapabilecek tek kuruluş olarak yeniden düzenlenecektir.

c. Turizm Bankasının reorganizasyonu gerçekleşinceye kadar turizm kredilerinin dağıtılmasındaki bütünlüğü sağlamak amacıyla Devlet Planlama Teşkilâtı koordinatörlüğünde, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı, T.C. Turizm Bankası A.Ş., İller Bankası ve Vakıflar Bankası arasında bir protokol yapılması sağlanacaktır.

d. Yardımcı konaklama tesisleri yatırımlarını teşvik etmek ve evlını pansiyon halinde işletenlerle odalarını kiraya veren kimselere faiz ve vade bakımından ödeme kolaylığı olan işletme kredileri sağlamak üzere T.C. Turizm Bankası A.Ş. nde bir kredi fonu ayrılacaktır.

Kredi ve kooperatifçilik :

(1) 1969 Yılı Programında belirtilmiş esaslarla 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun kamuyula ilgili olarak getirdiği görevlerin ışığında Ticaret Bakanlığı Teşkilâtlandırma Genel Müdürlüğünün yeniden düzenlenmesi çalışmaları sonuçlandırılacaktır.

(2) 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun öngördüğü Türkiye Kooperatifleri danışma kurulunun görev ve yetkilerini, çalışma şekil ve şartlarını tesbit edecek olan tüzük Ticaret Bakanlığınca ilgili kuruluşlarla işbirliği halinde hazırlanacak ve kurulun program yılı içinde faaliyete geçmesi sağlanacaktır.

(3) Kooperatifçiliğin gelişmesinde, yurt ölçüsünde yayılmasında ve kuruluş amaçlarına göre işlenmesinde konuyla ilgili araştırmaları ve eğitim çalışmalarını yapmak üzere Bakanlığının bir «Araştırma ve Eğitim Birimi» kurulacaktır.

Birimin görevleri, idari kuruluşu, kooperatifçilikle ilgili resmi ve özel kurum ve kuruluşlarla ilişkileri Ticaret Bakanlığının yürütücülüğünde Köy İşleri, Tarım, Sanayi Bakanlıklarıyla, Ziraat Bankası ve Halk Bankasının ortaklaşa yapacakları çalışmalarla program dönemi içinde tespit edilip bir Yönetmelik hazırlanacaktır. Çalışmaların bütün safhalarında Devlet Planlama Teşkilâtıyla işbirliği sağlanacaktır.

1163 sayılı Kanunun 84 üncü maddesine dayalı olarak tesis edilecek fonun sarf şekil ve alanları program döneminde ayrı bir Yönetmelikle tespit edilecektir. Bu çalışmalarda da Devlet Planlama Teşkilâtıyla diğer ilgili kuruluşlar ve kooperatiflerle işbirliği sağlanacaktır.

(4) Çay üretiminin düzenlenmesinde, kalitesinin iyileştirmesinde, elde edilen gelirle çay sanayinin desteklenmesinde bu alandaki kooperatiflerden geniş oranda yararlanacaktır. Çay fabrikalarının, üreticilerin büyük çoğunluğunu kapsayan kooperatiflere veya kooperatiflerin de ortak olacakları karma teşebbüse devrine esas olacak incelemeler, Gümrük ve Tekel Bakanlığının yürütücülüğünde Tarım ve Sanayi Bakanlıkları ile çay kooperatifleri ve çay işçileri dayanışma kuruluşlarıncı ortaklaşa yapılacak ve sonuçlar Haziran 1970 sonuna kadar Devlet Planlama Teşkilâtına verilecektir.

(5) Tarımsal işletmelerin makinalaştırılmasında makina gücünden en yüksek oranda yararlanmayı sağlamak esas olacaktır. Bunun için bölgesel özellikler de dikkate alınarak, sahip olunacak makina gücünden en yüksek oranda yarar sağlayacak optimal işletme genişlikleri tespit edilecek, bu genişliğin altında kalan işletmelerin teker teker makina sahibi olmaları yerine, gruplar ya da kooperatifler halinde sahip olmaları desteklenecektir. Bu yolla tarımsal makina parkına sahip olmak isteyen teşkilâtlanmış çiftçilere, gerek kredi sağlamada gerek makina tahsisinde öncelik verilecektir.

(6) Tarım işletmelerinin küçük, parçalı ve çok sayıda olması tarımda verimliliği artırma çalışmalarını ve tarım kredileme düzenini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu bakımdan küçük tarım işletmelerinin tamamen gönüllülük ve ortaklaşa yardımlaşma esasına bağlı kalarak sahip oldukları toprak, tarımsal araç - gereç ve diğer imkânlarını kuracakları ortaklıklar yoluyla ve projeye dayalı olarak en yüksek oranda değerlendirmelerini sağlayıcı çalışmalar teşvik edilip desteklenecektir.

Bu türlü çalışmalara esas olarak ilkeleri yapıya uygun olarak tespit edilemek için, sosyo-ekonomik şartları en uygun bir bölgede ve ilk kademede müstakil tarım

işletmesine sahip, yakın akrabalar ve birbirlerine güvenen tarım işletmeleri sahipleri arasında denemek üzere bir kılavuz çalışma yapılacaktır.

Tarım makina kooperatifleri ve tarımsal üretim ortaklarıyla ilgili kılavuz çalışmalarına temel olacak ilke ve metodlarla, teşvik ve destekleme esasları Devlet Planlama Teşkilâtının yürütücülüğünde Tarım, Ticaret ve Köy İşleri Bakanlıklarıyla Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasıyla ortaklaşa tespit edilecek ve kılavuz çalışma uygulamasına Program döneminde Tarım Bakanlığının önderliğinde başlanacaktır. Tarımsal yayım ve teknik hizmetler, Tarım ve Köy İşleri Bakanlıklarınca sağlanacaktır.

(7) Tarım Kredi Kooperatiflerinin mevduat kabul etmelerini sağlayıcı mevzuat Program döneminde hazırlanarak, yasama organına sevkedilecektir.

(8) Kontrollü kredi uygulamasında gelişmeleri engelleyen başlıca sorunları tespit edip gerekli tedbirleri almak üzere Ticaret Bakanlığının yürütücülüğünde, Tarım ve Köy İşleri Bakanlıklarıyla, Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası ortak bir çalışma yapacaklardır. Bu çalışmalar Temmuz 1970 de sonuçlandırılarak Devlet Planlama Teşkilâtına verilmiş olacaktır.

(9) Tarım ürünlerinin, tarımsal tesislerin, araçların ve tarım ürünlerine dayalı sınıai tesislerin sigorta işleriyle iştigal etmek amacıyla tüm tarım kooperatiflerinin bir tarım sigorta şirketi kurmaları konusu Ticaret Bakanlığının yürütücülüğünde incelenerek ve sonuçlar Temmuz 1970 de Devlet Planlama Teşkilâtına verilecektir.

(10) Tarım Satış Kooperatiflerinin, tarım ürünlerini en iyi şartlarla pazarlanmasını sağlamlarındaki sermaye yetersizliğinin giderilmesinde, T.C. Ziraat Bankası şimdiki bankaların da kredi sağlamaları yolları araştırılacaktır.

İHRACAT :

Finansman kolaylıkları:

(1) İhracat kredisi maliyetlerinin ucuzlatılması:

İhracat kredisi maliyetlerinin ucuzlatılması amacıyla bu kredi maliyetleri üzerindeki vergi yükü kaldırılmış, faiz bonifikasyonu sistemi getirilmiş, faizden gayri masraf yükleri azaltılmış ve ihracata hazırlık ve imalât safhası finansmanında ucuz faiz ve düşük reeskont uygulaması imkânı getirilmiştir.

(a) Vergi yükünün kaldırılması:

Her türlü ihracat kredileriyle ilgili olarak bankaların ve sigorta şirketlerinin yapmış oldukları bütün muameleler dolayısıyla, kendi lehlerine her ne nam ile olursa olsun nakden veya hesaben aldıkları paralar banka ve sigorta muameleleri vergisinden; ihracat kredisi işlemleri ve bızatihi ihracata müteallik muameleler damga vergisi, damga resmi ve başka kanunlarda yer alan resim ve harçlardan istisna edilmiştir.

(b) Serbest döviz karşılığında yapılacak ihracatın finansmanında düşük faiz uygulaması:

Serbest döviz karşılığında yapılacak ihracatın finansmanı için açılacak kredilerde uygulanmakta olan faiz yüzdesinin üçü Merkez Bankası nezdindeki Selektif Kredi Fonundan karşılanıp, mütebakisi müstakrizden alınmaktadır.

Bu tedbirin uygulanmasında yurt içinde serbest dövizle satış da ihracat sayılmıştır.

Bu tedbir, ihracatı geliştirmek maksadıyla kurulmuş bulunan mevcut özel fonlardan açılacak kredilerde uygulanmamaktadır.

(c) Kredi maliyetleri üzerindeki faizden gayri masraf yüklerinin azaltılması:

Bankaların ihracatla ilgili olarak müşterileri hesabına yaptıkları hizmetler mukabilinde alacakları her türlü komisyon ve ücretlerin azami nisbet ve tutarları ile bu konuda uygulanacak genel hükümler 193 sayılı Banka Kredilerini Tanzim Komitesi kararıyla, aynı mahiyetteki diğer muamele nevilerinden ayrılarak ayrı bir madde halinde birleştirilmiş ve ihracatçılar lehine değişiklikler yapılmıştır.

Bu değişikliklere aşağıda kısaca değinilmiştir.

-- Emtea mukabili kredilerde:

«Muhafaza ve Murakabe Komisyonu» ilk altı aylık devre için binde 5 üzerinden maktuan alınmakta iken üçer aylık devreler için binde 2.5 olarak hesaplanması sağlanmıştir.

Ekspertiz ücreti binde birden binde yarım indirilmiştir.

Aktarma, manipülasyon masraf ve ücretleri müşteriden bankaca tespit olunacak tarifeye göre tahsil olunmakta iken bu masraf ve ücretlerin ancak aktarma ve manipülasyon bankaca yaptırıldığı takdirde bunlar için yapılan gerçek masrafların tahsil edilebileceği kabul edilmiştir.

-- İhracat vesaiki mukabili kredilerde vesaik tutarı üzerinden alınan binde 5 nisbetindeki komisyon binde 3'e indirilmiştir.

-- Tahsile gönderilen ihracat vesaikinde, vesaik tutarı üzerinden alınan ve tahsilin aynı mahalde veya başka mahalde, adi veya vesikalı oluşuna göre binde 3.4 ve 6 olarak hesaplanan komisyon binde 3 olarak tespit edilmiştir .

-- İhracat akreditiflerinde, vesaik tutarı üzerinden binde 5 olarak alınmakta olan komisyon binde 3 e indirilmiştir.

(d) Vergi, resim, harç istisnası, düşük nisbetli komisyon, ücret ve faiz bonifikasyonunun hazırlık ve imalât safhasına teşmili :

Yatırımların ve İhracatı Geliştirme ve Teşvik Bürosundan belge alınması ve münhasıran belgede belirtilen krediye inhisar etmesi kaydıyla, ihracatın serbest döviz karşılığında veya iki taraflı anlaşma hükümleri dahilinde yapılp yapılmıyacağına bakılmaksızın kredi ve kredi işlemleriyle ilgili vergi, resim, harç istisnası ve bankaların müşterileri hesabına yaptıkları hizmet mukabilinde alacakları düşük nisbetli komisyon ve ücretler ile ihracatın serbest dövizle yapılmasının öngörölmüş olması şartıyla faiz bonifikasyonu uygulaması; 261 sayılı Kanuna göre çıkarılmış ve çıkarılacak katı ve geçici vergi iadesi listelerinde yer alan mamullerin ihracına müteveccih hazırlık ve imalât safhalarındaki kredi muamelelerine teşmil edilmiştir.

Ancak vergi, resim, harç istisnasından düşük nisbetli komisyon ve ücretten ve faiz bonifikasyonu uygulamasından faydalanan kredilerin ihracata müteallik faaliyetlerde kullanılmaması veya ihracatın belgeye uygun şekilde gerçekleştirilmemesi halinde normal ticarî kredilere uygulanan faiz, komisyon ve sair masraflar tutarı ile mütakrizden daha önce tahsil edilmiş bulunan düşük faiz, komisyon ve sair masraflar arasındaki farkın ve normal ticarî faiz, komisyon ve sair masraflar toplamı üzerinden hesaplanacak banka ve sigorta muameleleri vergisi ile kredi muamelelerine müteferri tahsil edilmemiş bulunan diğer vergi, resim ve harçların ügliiden tahsil edileceği; Selektif Kredi Fonundan karşılanan faiz farkının aynı fon, vergi, resim ve harçların ise Hazineye intikalinin sağlanacağı esası getirilmiştir.

(e) Düşük faiz ve reeskont imkânı:

6/3644 sayılı Kararnameye ilişkin olan 143 sayılı Banka Kredilerini Tanzim Komitesi Kararının 3 üncü maddesinde: «Sanayi mamulü ihracını teşvik maksadıyla, ucuz reeskont ve faiz hadlerinden faydalandırılacak sanayi kolları dışındaki sanayi müesseselerince yapılacak ihracatın da, halen ihracat finansmanlarına tatbik edilmekte olan % 5 1/4 reeskont ve % 9 faiz haddinden yararlanması» esası kabul edilmiş bulunmakta idi.

Ancak söz konusu edilen madde, yürürlükte kaldığı sürece uygulanamamış ve aynı madde, 6/10649 sayılı «İhracatın Teşvik ve Geliştirilmesi Esaslarına Dair» karardaki prensiplere paralel olarak yeniden düzenlenerek; 261 sayılı Kanuna istinaden çıkarılmış ve çıkarılacak olan katı ve geçici vergi iadesi listelerinde yer alan mamullerini ihraç etmek isteyen sanayicilerin, Bürodan belge almaları kaydıyla, ihracata müteveccih hazırlık ve imalât safhalarının finansmanında düşük faiz ve

reeskont hadlerinden yararlanmasını sağlayan 5/12/1968 tarih ve 192 sayılı Banka Kredilerini Tanzim Komitesi Kararı 6/11299 sayılı Kararname ile onanmıştır. Diğer taraftan 6/11299 sayılı Kararname ile onanan, 5/12/1968 gün ve 191 sayılı Banka Kredilerini Tanzim Komitesi Kararıyla, bankaların, ihracat finansmanını reeskont yolu ile, kısmen veya tamamen T.C. Merkez Bankası kaynaklarından 6/10649 sayılı kararname hükümleri dairesinde gider vergileri istisnasından faydalanmak suretiyle karşılama halinde, ihracat kredisinin, faiz nisbeti belli şartlarla, % 8 olarak tespit olunmuştur.

(2) Düşük Faizli «Özel İhracat Fonu» :

1969 yılı İthalât Rejimi Kararında, karar hükmüne göre alınan nakdi teminatların % 25 nin, ihracat projelerinin işletme kredisi ihtiyaçları ile ihracatı, geliştirici ve destekleyici projelerin aynı mahiyetteki ihtiyaçlarını karşılamak ve «İhracatın Teşviki ve Geliştirilmesi Esaslarına Dair Karar» ile ek ve tadillerinde belirtilecek esaslar dahilinde kullanılmak üzere ayrılması ve Merkez Bankası nezdinde açılacak özel bir hesapta toplanması öngörülmüştür.

18/1/1969 tarih ve 6/11242 sayılı Kararname ile yürürlüğe konulan «İhracatın Teşviki ve Geliştirilmesi Esaslarına Dair Karara ek Kararda Merkez Bankasında açılan ve bahis konusu % 25 lenden teşekkül edecek olan «Özel İhracat Fonu» hesabından Yatırımları ve İhracatı Geliştirme ve Teşvik Bürosundan belge alınması kaydıyla ve aracı kuruluşlar vasıtasıyla, ihraca müteveccih hazırlık ve imalât safhalarıyla kredili ihracatın finansmanı maksadıyla ve ihracatı geliştirici ve destekleyici projelere orta ve kısa vadeli kredi verilmesi kabul edilmiştir.

Bu fondan açılacak kredilerde aracı kuruluşun müstakrize uygulayacağı faiz haddi % 6 dır. Bu krediler vergi, resim, harç istisnasından faydalanır; faiz bonofikasyonundan (Selektif Kredi Fonundan ödeme) yararlanamaz.

Özel ihracat fonundan açılacak kredilere ilişkin olarak, bankaların, müşterileri hesabına yaptıkları hizmet mukabilinde alacakları her türlü komisyon ve ücretlerin azamî haddi, ihracat ile ilgili olarak tespit edilmiş bulunan nisbet ve miktarlardır.

Bu fondan açılacak kredileri kullandıracak aracı kuruluşların ödediği faizler, Merkez Bankası nezdinde «Döviz Kazandırıcı Muameleleri Destekleme Fonu» adı ile açılan ayrı bir özel hesapta toplanmaktadır. Bu fonda biriken paralar, Yatırımları ve İhracatı Geliştirme ve Teşvik Bürosu'ndan belge alınması kaydıyla ve bu belgede belirtilen şartlarla döviz kazandırıcı muamelelerin desteklenmesi maksadıyla, kati ödeme şeklinde kullanılır.

Özel ihracat, fonu, ithalât teminatlarının yüzde yirmi beşinden teşekkül ettirilmiş iken 28/10/1969 ve 6/12586 sayılı Kararname ile bu nisbet yüzde otuzbeşe çıkarılmış ve ihracatı geliştirici ve destekleyici yatırım projelerine de bu fondan kredi açılması imkânı getirilmiştir.

(3) İhracatın geliştirme fonu:

Dış pazarların gelişmiş ülkeler tarafından eskidenberi tutulmuş olması dünya piyasasına ilk defa çıkmaya başlayan yeni ihraç mallarımızın bu pazarlara girmesini, buralarda kolaylıkla tanınmasını engellemekte ve dolayısıyla ihracatımızın gelişmesini ters yönde etkilemektedir.

Dünya piyasasında henüz bir yeri olmayan veya bu piyasaya ilk defa çıkan yeni ihraç mallarımızın dış pazarlarda tanınması ve devamlı aranır hale gelmesi sadece kaliteli mal üretim bunları dünya piyasası fiyatları ile ihraç etmekle mümkün olmamakta, mallarımızın bu pazarlara evvelce yerleşmiş olan diğer memleketler malları ile rekabet edebilmesi için kesif bir tanıtma faaliyetine girişilmesi, hangi pazarlarda rekabet edebilme şansı varsa oralara ihraç etme imkânlarının araştırılması ve geliştirilmesi gerekmektedir.

Bunun için bir taraftan esaslı pazar araştırmalarına girişilmesi, diğer taraftan

elverişli görülen pazarlarda etkili bir tanıtma faaliyetine geçilmesi, hattâ bu pazarlara yerleşmesi lâzımdır.

İhracatçının bu faaliyetlere girişebilmesi finansman imkânları ile sınırlı olduğundan bu konudaki çalışmaların düşük faizli ve uzun vadeli kredilerle desteklenmesi kanun vazı tarafından uygun görülmüş ve Kalkınma Planının Uygulanması Esaslarına dair 933 sayılı Kanunun 3 üncü maddesinin (A) bendi ile aynı Kanununun 1 inci maddesi uyarınca tesis edilecek geliştirme ve teşvik fonlarından ihracatçı teşvik edilecek maddeler ihraç edenlere tanıtma, pazar araştırması ve ilk yerleşme faaliyetleri ile yurt dışında iş alacak ve yapacak Türk müteşebbislerinin tanıtma ve ilk yerleşme faaliyetlerine yardımcı olmak amacı ile ödünç verilebileceği hükme bağlanmış idi.

Program döneminde bu fon ayrılamıyacak ve yukarıda izah edilen maksatlar ve şartlarla böyle bir fondan ödünç verilemeyecektir.

(4) Tedbirler :

(a) İhracat sigortası konusunda yapılmakta olan çalışmalar sonuçlandırılarak bu müessese program dönemi içinde işler hale getirilecektir.

Bankalarımız ihracatın (Bilhassa bozulabilen mallar ihracatının ve konsinye ihracatın) finansmanında genellikle mütereddit bir davranış içinde bulunmaktadır. İhracat kredisi sigortası müessesesi getirildiği takdirde bu tereddüt bertaraf edilecek ve ihracat, bankalar nezdinde kolaylıkla hattâ büyük bir arzu ile finanse edilir bir durum kazanacaktır.

(b) Gerek kısa, gerekse orta vadeli olarak yapılacak kredili ihracat da finanse edilecek ve bu kredilerin de sigortası sağlanacaktır.

(c) Mamul ihracatının geliştirilebilmesi, için hazırlık ve imalât safhası finansmanında, mal rehni esasının bankalarımız tarafından tamamen terk edilmesi gerekmektedir. Esasen bu nevi finansmanda, mal rehni aranmasının fiilen mümkün olmaması sebebiyle mevzuattan gelen böyle bir mecburiyet mevcut olmamakla beraber bazı bankalarımızın tamamen zirai mamul ve toprak altı ürünü karakterinde olan ananevi ihraç mallarımızın finansmanı şeklinde gelen bir alışkanlıkla sanai mamul ihracatının finansmanını da mal rehni esasına bağlamak istedikleri, bu mümkün olmayınca da bu nevi finansmana yanaşmadıkları bir gerçektir.

Buna mukabil ihracat, hazırlık ve imalât safhasının finansmanında faydalanılabilecek bir işletme rehni sistemi geliştirilecektir.

(d) Gerek bankaların kendi kaynaklarından, gerek Merkez Bankası kaynaklarından (Reeskont yoluyla), gerekse Özel İhracat Fonundan hazırlık ve imalât safhasının belgeli olarak finansmanı tedbirinin 1970 Program döneminde de sadece serbest döviz karşılığında yapılacak ihracatta kullanılmasına devam edilecektir.

(e) Program döneminde, Özel Hukuk hükümlerine tabi, tüzel kişiliğe ve özerkliğe sahip bir «İhracat Kalkınma Bankası» kurulacaktır.

Tedbirler :

(1) Orta ve uzun vadeli krediler :

Ekonomide artan yatırımlara ilişkin olarak beliren, müteşebbislerin yatırım ve işletme kredisi ihtiyaçlarının karşılanması için, banka sistemi içinde gerekli imkânların gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.

Bu amaçla, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının sanai yatırımlarla ilgili orta ve uzun vadeli kredi işlemlerine ait senetleri reeskonta kabul etmesini sağlayacak mevzuat değişikliği program dönemi içinde yapılacak ve böylelikle Türkiye Sınai Kalkınma Bankası ile Sınai Yatırım ve Kredi Bankası ve Türkiye Halk Bankasının orta vadeli kredi alanına yönelttikleri kaynakların takviyesi imkânı hasıl olacaktır.

T.C. Ziraat Bankası, Halk Bankası ve Türkiye Emlâk Kredi Bankasının plâs-

man programları hazırlanırken 1970 yılı programında ağırlık verilen faaliyet kollarına öncelik tanınacaktır.

(2) İşletme rehni:

Özellikle, sanayi sektöründe yatırımların finansmanında teminat sorunu büyük bir önem arz etmektedir. Kredi veren kuruluşların, mevcut sistemin gereği olarak gayrimenkul teminatını tercih eğilimleri, plan hedeflerine aykırı olarak gayrimenkul yatırımlarını teşvik etmekte, müteşebbisin kıt olan kaynaklarının tamamının sınaî üretim amacı güden yatırımlara yönelmesi engellemektedir.

Bu mahzuru gidermek için, 1970 program döneminde küçük, orta ve büyük ölçüde sınaî yatırım yapan müteşebbise, gayrimenkul ipoteki haricinde teminat kolaylığı sağlamak üzere, bir sicile kayıt esasına göre geliştirecek ve menkullerin teslim şartı aranmaksızın rehnedilebilmesini mümkün kılacak olan bir işletme rehni sistemi geliştirecek, esasları tespit edilerek yürürlüğe konmasına çalışılacaktır.

BİLÜMUM BANKA MUAMELELERİ İÇİN

TÜRKİYE BANKASI

hizmetinizdedir

Umum Müdürlük - Ulus Meydanı (Ankara)

CARİ HESAPLAR • HAVALE • TİCARİ SENETLER • KREDİ MEKTUPLARI
• KEFALET MEKTUPLARI • DÖVİZ ALIM VE SATIMI • SEYAHAT
ÇEKLERİ • İTHALÂT AKREDİTİFLERİ • KİRALIK KASALAR • v. s.

DÜNYANIN HER TARAFINDA MÜHÜRLEMLERİ VARDIR

BANKACILIĞIMIZDA İSTİHBARAT ANLAYIŞI VE İSTİHBARAT - MALİ TAHLİL ELEMANLARININ VASIFLARI

Neadet DURAKBAŞA

Bankacılığımızda yakın zamanlara, özellikle plânlı kalkınma devresine kadar kredileme fonksiyonu sadece teminat alıp karşılığında kârlı şekilde para vermek olarak anlaşılmıştır. Böylece, açılan kredinin belirli tutarını mevduat olarak alakoymağa zorlamak, komisyon gerektirmiyen kredileme işlemlerini komisyonlu işlemler arasına kaydırmak, haklı olmayan komisyonlar tahsil etmek v.s. gibi, kârlılığı dolaylı yollardan artıran usuller de rağbet görmüştür. Banka yöneticilerini kusurlu saymada yegâne faktör; «risk var mı, batak var mı?», yani karşılıksız bir para mevcut mu düşüncesinden ibaret kalmıştır. Her ticarî işletme gibi bankacılığın da elbet tabii bir riski olacaktır. Fakat çoğu kere bir yandan bu tabii risk kavramı ihmal edilirken, öteyandan, teminatı olmakla birlikte milyonlarca liranın donup kalması, banka yatırımlarının likiditesini yitirmesi olağan karşılanmıştır. Bankacılığımızda kredi verilen firmanın durumu, krediyi nasıl kullanıp nasıl ödiyeceği, üzerinde yeni yeni durulan hususlardır. Geri ödemede fon ve nakit akış tablolarının kullanılmasına henüz, ancak, büyük işletmelerimizce yer verilmektedir. Ticaret bankalarımızda ise, bunlar henüz hiç aranmamaktadır. Esasen aranmak istense bile bunları değerlendirecek teşkilât ve elemanlar da yoktur.

Bununla birlikte kısa vadeli kredilerde, istisnaî durumlar dışında, fon ve nakit akışı tablolarına ihtiyaç duyulacağı da şüphelidir.

Kıt olan kaynakların daha çok yurt ekonomisi yararına alanlara yatırılması gereği, plâncılığımızda bile, yeni yeni üzerinde durulan bir husus olmuştur (*). Bankacılığımız ticarî kredi uygulamalarında ise, özel amaçla kurulan devlet bankaları da dahil, bu mefhum henüz önemli sayılmamaktadır.

Oysa geri kalmış ekonomilerde kıt olan kaynakların ekonominin kalkınma amaçlarına uygun olarak ve israf edilmeden kullanılması kaçınılmaz bir zorunluktur. Bu amaca varmak üzere T.C. Merkez Bankasının, yeni kanunun kabulünden sonra elde ettiği yetkilerle, etkili olması beklenir.

Bankacılığımızda kredilerin emniyetini ve uygun yatırım alanlarını tesbite yarayacak belli başlı araç; şüphesiz ki, istihbarat işidir. Ancak, yukarıda belirttiğimiz zihniyetle - yani kredinin emniyetini alınacak teminatta gören ve kullanım alanını dikkate almayan zihniyetle - istihbarata gerekli önem verilmemiş ve bu mefhumun kapsamı da ona göre çok kısır kalmıştır. Çoğu bankacılarımız için istihbarat şahıs ya da firma hakkında sağdan soldan devşirilen bilgilerden ibarettir. Çoğu kere bu bilgilerin hattâ bir mantık süzgecin-

(*) Bu konuda BANKA Dergisinin bütün ciltlerinde, özellikle Sayın Prof. Zeyyat Hatiboğlu'nun yıllık plân uygulamaları (Para - Kredi - Bankacılık) eleştirilerinde yeterli bilgi mevcuttur.

den bile geçirilmesi zahmetine katlanılmaz. Bu anlayış firmaların banka istihbaratını değerlemeleri bakımından da böyle olmuştur.

Bankalar Birliği, 1963 yılında bu çok hatalı görüşü düzeltmek üzere, 18 ve 20 sayılı tebliğlerini (*) yayınlamış; 150.000.— TL. dan yüksek kredilerde istihbaratın malî tahlil çalışmalarını (rasyo-nisbet metodu uygulayarak) kapsamasını öngörmüştür.

O tarihten bu yana bankalarımızın istihbarat anlayışlarında bazı olumlu gelişmeler görülmekte ise de (***) henüz yanlış görüşleri çoğunlukla düzeltmek kabil olmamıştır. Halen, banka yöneticilerini malî tahlil çalışmalarının mahiyet ve kapsamı hakkında aydınlatmak, bunların değerini anlatmak, onları alışkanlıklardan kurtarmak hayli güç bir mesele olmağa devam etmektedir. Kendini banka kaynaklarının, Yurt yararına ve bankacılık tekniğine göre iyi kullanımında bir emanetçi değil, kayıtsız şartsız hakimi görmek isteyen zihniyet değişmedikçe, bu alanda daha çok güçlüklerle karşılaşılması tabiidir. Kaldı ki, her yenilik, tutucu kadroların karşı koymalarına yol açacaktır.

İstihbarat - malî tahlil çalışması zor bir iştir. Belirli vasıf ve bilgileri gerektirir. İstihbarat - malî tahlil elemanının tarafsız, dürüst, dışarda müesseseyi temsil edebilecek kişilikte, sempatik, araştırma, muhakeme gücü, takip fikrine sahip olması gerekmektedir.

Bilgi bakımından; genel kültür, piyasa bilgisi, teknolojik bilgiler yanında, iktisadî konjonktürü ve bunun çeşitli sektörler üzerindeki etkilerini izleyebilecek şekilde iktisat bilen, firmaların hukukî yapılarının işlemleri üzerindeki etkilerini değerlendirecek şekilde hukuk bilen, nihayet işletmenin bugününü ve yarınını kestirebilecek şekilde işletmecilik ve malî tahlil konularında uzmanlaşmış olması gerekmektedir. Bütün bunların finans yönünden değerlemesini yapabilmesi de kendisinden beklenecektir.

İstihbarat işi bir takım vasıflar istemekle birlikte, malî tahlil işi ayrıca sağlam bir iktisat - işletme, muhasebe bilgisine dayanan bir uzmanlık işidir. Sağdan soldan bilgi toplama şeklindeki istihbarat, bir işletmenin değerlemesinde ancak çok küçük bir yer tutar. Bu sebebledir ki malî tahlil uzmanları, meslekî yüksek tahsil bilgilerinin üzerine, kendi alanlarında uzmanlık bilgilerini katmak zorundadırlar.

Malî tahlil yoluyla müessesenin bugününü ve yarınını değerlendirmenin bir uzmanlık işi olduğunu kabul ettirmek herşeye rağmen zor olmaktadır.

(*) 18 No. lu Tebliğ: Bankaların İstihbarat Yönetmeliklerinin ihtiva Edeceği Asgari Esaslar.

20 No. lu Tebliğ: Bankaların Açacakları Krediler İçin Talep sahiplerinden Alacakları hesap vaziyeti ve Tahlil Esasları Semineri Bildirileri.

(**) Nitekim bu işe önem veren İş Bankası 1962 yılında ve Ziraat Bankası 1967 yılında istihbarat - malî tahlil çalışmalarını İstanbul piyasasında merkezileştirerek İstihbarat Müdürlüklerini kurmuşlardır.

Oysa yapılan iş, gerçekten bir uzmanlık işidir, vasıflı eleman işidir.

Öteyandan, yeni T.C. Merkez Bankası kanunu ile ticaret bankalarımızın orta vadeli kredi vermelerine de imkân hazırlanmıştır. Yine, gelecekte sermaye piyasasında aracı kuruluşlar olarak ticaret bankacılığımıza hizmet düşecektir.

İstihbarat - malî tahlil elemanlarının bankacılığımızdaki yeri, bu işin öneminin anlaşılması ölçüsünde değer kazanacaktır. Bankalar Birliğinin ve Merkez Bankamızın bu yerin belirlenmesinde bankacılığımıza ışık tutmaları, tedbir getirmeleri beklenir.

Fakat, ne olursa olsun, ihtiyaçlar istihbarat - malî tahlil işinin bankacılığımızdaki yerini ve önemini ergeç belirli hale getirecektir. Nasıl ki bundan daha 5 yıl öncesi bankacılığımızda, pek yadırganan ve bu Dergide değinilen bir çok tenkit ve teklif, bugün plân ve kanunlara geçiyor ise.....

REKLÂMLARINIZ İÇİN

YURDUN
VE DÜNYANIN DÖRT BUCAĞINDA

BASIN İLÂN KURUMU

Genel Müdürlük
Cağaloğlu, Türkocağı Caddesi No. 1 İstanbul
Telefon : 27 66 00 - 27 66 01
Telg. Adr. : BASINKURUMU

(Basın : 60324)

Geçen sayımızda sayın Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu'nun yeni Merkez Bankası Kanununu daha çok para politikası açısından tenkit eden bir yazısını yayınlamıştık. Merkez Bankasının Bankacılık Sistemimizdeki önemini dikkate alarak yazı kadromuzdan ve Bankanın Başkan Yardımcısı Sayın Memduh Güpgüpoğlu'nun yeni kanun hakkında daha önce Türkiye İktisat Gazetesinde çıkmış bulunan bir yazısını da tetkiklerimize sunuyoruz. BANKA

1211 Sayılı Kanunla yepyeni ve modern bir Merkez Bankası doğmuştur.

I — Merkez Bankası ve Maliye Bakanlığının işbirliği ile hazırlanıp Yüksek Plânlama Kurulunda ciddi bir incelemeye tâbi tutulduktan sonra Bakanlar Kuruluna sunulan yeni Merkez Bankası Kanunu tasarısı Hükümetin de tasvibi ile takriben bir yıl önce Parlamenteoya arzedilmiş, burada da çeşitli komisyonlar ve umumi heyetlerce yaklaşık olarak bir yıl süre ile tetkik ve müzakere edilerek 26 Ocak 1970 tarihli Resmî Gazete ile yayınlanmak suretiyle aynı gün yürürlüğe girmiştir. Kanunun adı «Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu», sayısı da 1211 dir.

Kısaca ifade etmek lâzım gelirse, 1211 sayılı Kanunla yepyeni ve modern bir Merkez Bankası doğmuştur. Bu bakımdan 26 Ocak 1970 tarihli Merkez Bankasının tarihinde çok önemli bir dönüm noktasıdır.

II — 1930 yılından beri yürürlükte olan 1715 sayılı eski Merkez Bankası Kanunu arada geçen 40 yıla yakın süre zarfında memleketimizin ekonomik hayatında ve dünyada meydana gelen gelişmeler sebebiyle gerek para - kredinin düzenlenmesinde gerek Bankanın teşkilât ve organlarının çalışmasında yetersiz hale gelmiş; bu devre zarfında kanunda 22 defa değişiklik yapılması zarurî olmuş; ancak bu değişiklikler de esasa taallük etmemeleri ve insanı sağlıyamamaları sebebiyle istenen olumlu sonuçları verememiştir.

Merkez Bankasının iştegal sahasını, yetki ve sorumluluklarını ve teşkilâtını yeni baştan düzenlemek amacı ile muhtelif zamanlarda hazırlanmış olan 13 adet tasarı çeşitli mercilerde takılıp kalmış ve bir türlü hayatiyete kavuşmamıştır.

Ancak bu son 14 üncü tasarı 1211 sayılı kanun haline gelebilmek imkânını bulmuştur.

Yeni kanunu, modern Merkez Bankacılığına hakim olan ana prensipler, ileri batı memleketlerinin Merkez Bankaları statüleri, memleketimizin arz ettiği özellikler ve eski kanunun 40 yıl yaklaşan uygulanmasında görülen aksaklıklar gözönünde tutulmak suretiyle hazırlanmıştır.

Yeni kanunun amacı, gerekçede veciz bir şekilde aynen şöyle ifade edilmektedir:

«Merkez Bankası teşkilâtında, bankanın görevlerine uygun değişiklikler yapmak, para ve kredi alanındaki sorumluluk ve yetkilerini artırmak, emisyon müessesesi olan bankaya, millî ekonomi içindeki fonksiyonunu, bilhassa plânlı kalkınma devresinde, istikrar içinde süratle kalkınmayı gerçekleştirebilecek surette yerine getirmesini sağlayacak, bugünkü ve yarınki Türkiye'nin ihtiyaçlarına cevap verebilecek milletlerarası merkez bankacılığı esas ve tatbikatına uygun bir yön vermek.»

III — Yeni kanun ile Bankanın temel görevleri şu şekilde tesbit edilmiştir:

1 — Para ve kredi politikasını, kalkınma plânları ve yıllık programlara uygun bir tarzda yürütmek;

2 — Hükûmetle müştereken millî paranın iç ve dış değerini korumak amaçlarıyla gerekli tedbirleri almak;

3 — Millî paranın hacmini ve tedavülünü düzenlemek;

4 — Bankalara ödünç para verme işlerini belli sınırlar içinde yüklemek;

5 — Hükûmetin malî ve ekonomik müşavirlik, malî ajanlık ve haznedarlık görevlerini de yapmak.

Bu sonuncu görev dolayısıyla:

— Millî para ile altın ve dövizler arasındaki parite'nin tâyininde, Hükûmetçe Bankanın mütalâası alınır.

— Banka, Bankalar Kanununun tatbikatında, bankacılık ve kredi konularında Hükûmetin istediği istişari mütalâaları verir.

— Bankaların ve bir kısım malî kurumların kuruluş izinleri ve tasfiyeleri hususunda karara varılmadan önce Bankanın mütalâası alınır.

IV — Bu temel görevlerin yapılabilmesi için bankaya gerekli yetkiler de verilmiş bulunmaktadır. Bunlar temel yetkiler olarak şu dört grupta toplanmaktadır:

1 — Türkiye'de banknot çıkarmak imtiyazı yalnız Merkez Bankasına verilmiştir.

2 — Banka kendi işlemlerinde uygulayacağı reeskont, iskonto ve faiz hadlerini ve açık piyasa politikasının şartlarını kendisi tesbit eder; ekonomik amaç ve hedeflerin sağlanmasına yardımcı olacak tarzda verdiği kredilerin hacim, nitelik, mahiyet ve temin şartlarını düzenler ve kredi sistemi içinde genel likidite ihtiyacını karşılar. Banka, kredilerin verilmiş maksadına uygun şekilde kullanılmasını ilgili bankalar nezdinde kontrol etmek yetkisini de almıştır.

3 — Ödünç para verme işlerinde ve mevduat kabulünde alınacak ve verilecek azamî faiz hadleri ile temin edilecek sair menfaatlerin ve tahsil edilecek masrafların mahiyet ve azamî hadlerinin ve mevduatta vâde müddetlerinin tayini Merkez Bankasınca yapılır. Bankaların taahhütlerine karşı bulunduracakları umumî dispoñibilitenin asgarî oranı yine Merkez Bankasınca tesbit olunur.

Bu hususlardaki kararlar Bakanlar Kurulu Kararile yürürlüğe girer.

4 — Merkez Bankası, banka kredilerinin düzenlenmesi amacı ile banka plâsmanları üzerinde keyfiyet ve kemmiyet bakımından tanzim tedbirleri almağa, genel kredi hacmini ve çeşitli kredi nevelerinin sektörler ve konular itibariyle dağılımını ayarlamağa yetkilidir. Banka, ayrıca, taksitle satış yapan kurumların yaptıkları yatırımların nevelerini, miktarlarını ve verdikleri kredilerin şartlarını, özel sektöre mensup kuruluşlar tarafından satışa çıkarılacak tahvillerin miktar, faiz ve satış şartlarını tesbit edebilme yetkisini de almıştır. Bankalar Kanunu ile kurulmuş olan fakat tereküp tarzı itibariyle ekonomik gidişi gereği gibi ve süratle takip edemeyen Banka Kredilerini Tanzim Komitesinin görev ve yetkileri de Merkez Bankasına devredilmiştir.

Merkez Bankasının kanunla kendisine verilen yetkileri kendi sorumluluğu altında müstakil olarak kullanacağı yeni kanunda tasrih edilmiştir. Bu hüküm bankanın kendine kanunla verilen yetkileri kullanmakta muhtar olduğunun, bu hususlarda kimseden direktif almayacağıın ifadesidir.

V — Para ve kredinin modern anlayış ve memleket icaplarına göre tanzimi hususunda yeni kanunun getirdiği bu önemli hükümlere ilâveten bu kanunla getirilen diğer bellibaşlı yenilikler de şöylece özetlenebilir:

1 — Merkez Bankası bundan böyle beş yıla kadar vâdeli senetleri reeskont veya avansa kabul edebilecek, başka bir deyimle orta vâdeli kredi verebilecektir. Bu husus halihazırda dünya Merkez Bankacılığında çok yeni ve ileri bir aşama olarak kabul edilmektedir.

2 — Bir çok ileri batı memleketlerinde olduğu gibi T.C. Merkez Bankası da ihtiyaç halinde açık piyasa (Open - market) muameleleri yapma yetkisi ile teçhiz edilmiş, bu suretle piyasada zaman zaman hissedilen likidite varlığına veya bolluğuna sür'atle müdahale imkânı verilmiştir.

3 — Eski Merkez Bankası kanununundaki kamu sektörü müesseselerinin Hazine kefaletini haiz bonoları karşılığında kredi verilmesini âmir hükmü yeni kanuna alınmamış, bu suretle önemli bir enflasyonist baskı kaynağı bertaraf edilmiştir.

4 — Bankanın sermayesi 15 milyon liradan 25 milyon liraya çıkarılmak ve artırılan 10 milyon liraya ait hisse senetlerinin hepsi Hazineye tahsis edilmek suretiyle modern Merkez Bankaları sermayelerinde Devletin üstünlüğü prensibine uyulmuştur.

5 — Yeni Kanun Merkez Bankasının teşkilâtının yeni görevlerine, sorumluluklarına ve yetkilerine uygun tarzda ayarlanmasına imkân vermiş, genel müdürlük teşkilâtı yerine belli başlı bütün merkez bankalarında bulunan organizasyona paralel şekilde Başkanlık (Guvernörlük) teşkilâtı ikame edilmiştir.

Merkez Bankası Başkanının ancak bankalar ve müsteşarlar seviyesindeki bakanlıklararası toplantılara iştirak edeceği zikredilmek suretiyle Bankanın Devlet hiyerarşisindeki yeri belli edilmiştir.

6 — T.C. Merkez Bankasının yüklenmiş olduğu önemli görevleri gereği gibi yerine getirebilmesini sağlayacak meslekî formasyonu haiz kaliteli eleman ihtiyacı gözönünde tutularak bankanın kredi bünyesine uygun bir personel ücreti rejimi ihdas edilmiştir. Banka Meclisi ve Denetleme Kurulu üyeleri ile Başkan ve Başkan yardımcılarının aylık ücretlerinin Bakanlar Kurulunca, diğer memurların aylıklarının da bu ücretler gözönünde bulundurulmak suretiyle Banka yetkili organlarınca tesbiti esası konulmuştur.

VI — Nihayet, eski kanun ile yeni kanunun mukayesesinde aşağıdaki hususlarda da kayda değer sair değişiklikler olduğu görülmektedir.

1. Banka Müdürler Kurulunun yerini Banka Meclisi almaktadır. Kurul üyelerinin adedi 10 dan 6'ya indirilmiştir. Mecliste çeşitli sektörleri temsil edecek üyelerin ayrı usullerle seçilmesi ve görev sürelerinin farklı olması yerine üyelerin Genel Kurulca seçilmesi ve görev sürelerinin 3 yıl olması ve her yıl üçte birinin yenilenmesi kabul edilmiştir. Kurulda personel temsilcisi üyelik kaldırılmıştır.

2. Banka Meclisi üyelerinin Genel Kurul tarafından seçilmesi usulü konulmak suretiyle en yüksek İdare organında Hükûmetin müessir olması sağlanmış, buna mukabil Başkan (Guvernör) ın görevden affı belirli şartların tahassülüne vâbeste kılınmak suretiyle bir denge kurulmuştur.

3. Başkan, Banka Meclisi, Denetleme Kurulu Üyeleri ve Başkan Yardımcılarında yüksek tahsil, maliye, iktisat, bankacılık, muhasebe alanında bilgi ve tecrübe sahibi olma şartları aranmıştır.

4. Eski Kanundaki 5 kişilik Merkez İdare Heyeti yeni Kanunda Başkan ve 3 Başkan Yardımcısından kurulu 4 kişilik Merkez Yönetim Komitesi haline getirilmiştir.

Bütün banka işlemlerinin Başkan tarafından yapılacak görev bölümünde kendilerine verilen kısımların işlerinden sorumlu olmak üzere Banka Kanunu hükümleri ve Başkanlıkça verilecek yetkiler ile Yönetmelikler esasları dairesinde Başkan Yardımcıları tarafından yönetilmesi esası konulmuştur.

5. Banka personeli emeklilik bakımından Emekli Sandığı Kanunu hükümlerine tâbi tutulmuştur. Grev yasağı bakîdir.

6. Bankalar kanununda görevden ayrıldıktan sonra 3 yıl süre ile tahdit edilen sır saklama yükümlülüğü, Merkez Bankası fonksiyonlarının özelliği dolayısıyla, ömür boyu sürecek hale getirilmiştir.

7. Merkez Bankası bankalardan mevduat, kredi, döviz ve diğer işlemlerine ait her türlü bilgiyi isteyebilir ve bankalar bu bilgileri Bankanın belirteceği süre içinde vermeğe mecburdurlar. Merkez Bankası buna ilâveten bankaların malî durumlarını takip ve tetkik, gerektiği takdirde bunlar hakkındaki mütalâalarını teklifleri ile birlikte Maliye Bakanlığına bildirme yetkisini almıştır.

8. Merkez Bankasının Hazineye açacağı kısa vâdeli avans hesabı limiti yeni kanunla carî yıl bütçe ödenekleri toplamının yüzde onbeşine çıkarılmıştır.

9. Merkez Bankasının özel kanunlara veya bunlara dayanan kararlara göre kambiyo denetlemesini ve dış ticaret rejimi tatbikatını veya benzeri işlemleri yapmakla görevlendirilebileceği de yeni kanunda hükme bağlanmıştır. Esasen Banka bu görevleri uzun zamandan beri yapmaktadır.

10. Bankanın Maliye Bakanlığının muvafakatiyle yabancı ülkelerde temsilcilikler kurabileceği yeni kanunda tasrih edilmiştir. Bunun sebebi döviz geliri ile ilgili çalışmalarda bulunabilmek, dış münasebetleri düzenlemek için yabancı muhabir bankalar ve uluslararası teşekküllerle yakın temaslar kurmak, hariçten temin edilen kredilerle ilgili müzakerelere iştirak ve bunlara ait anlaşmaların tatbikatını takip edebilmektir ve bu sebeple Bankanın Avrupa'da 8 yıldır faaliyette bulunan bir dış temsilciliği vardır.

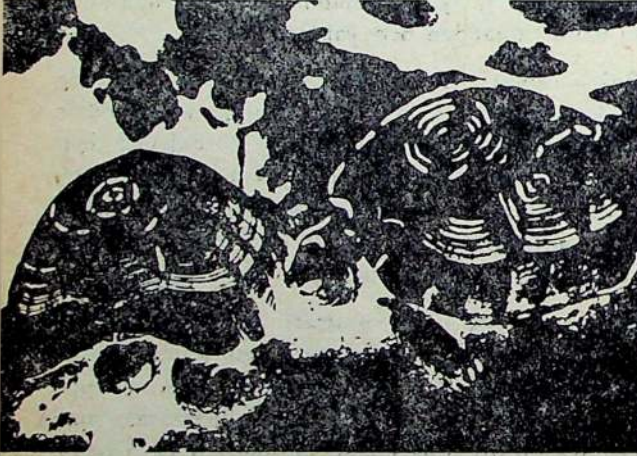
11. Yabancı memleketlerle yapılacak malî ve ticarî anlaşmalar akdine ilişkin müzakerelerde Merkez Bankasının temsil olunacağı yeni kanunla hükme bağlanmıştır. Bankanın Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası, Avrupa Para Anlaşması Fonu, Uluslararası Ödemeler Bankası gibi uluslararası malî müesseselerin ajanı bulunması, iki taraflı anlaşmalar ve Türkiye'ye Yardım Konsorsiumu ile ilgili bütün tatbikat ve malî, iktisadî ve ticarî anlaşmaların uygulanması görevlerinin Merkez Bankasına verilmiş olması ve bunlara ilişkin döviz hesaplarının da bankada temerküz etmiş bulunması nedenleriyle bu anlaşmaların müzakerelerinde Merkez Bankasının da temsil edilmesi zarurî görülmüştür.

12. Eski kanunda altın ve döviz fiatlarının zaman zaman tesbiti Merkez Bankasına verilmişti. Yeni kanun ile daha realist ve sarîh bir esas kabul edilmiş, bu hususta Hükümetçe Bankanın mütalâasının alınması kaidesi konulmuştur. Ancak, tesbit edilen pariteye istinaden yabancı paraların esas kurları ile altın ve dövizlerin alış ve satış fiatlarının tayini yine Merkez Bankasına aittir.

13. Eski Kanun hükümlerine göre, serbest dövizler dışındaki her çeşit döviz alım ve satımlarında bu dövizlerin Türk parası değerine izafeten yuku bulacak kıymet değışikliklerinden doğan kâr ve zarar Hazineye ait idi. Yeni Kanunla yalnız ticaret ve ödeme anlaşmaları gereğince alınıp satılan dövizlerden Bankaca konvertibl olduğu kabul edilmeyenlerin değerlerinde hasıl olacak değışikliklerden meydana gelecek kâr ve zararın hazineye ait olması kabul edilmiştir.

14. Nihayet, yeni kanunla, Merkez Bankasına şubelerinin bulunduğu yerlerde açılacak bankalararası takas odası işlemlerine nezaret yetkisi verilmiştir.

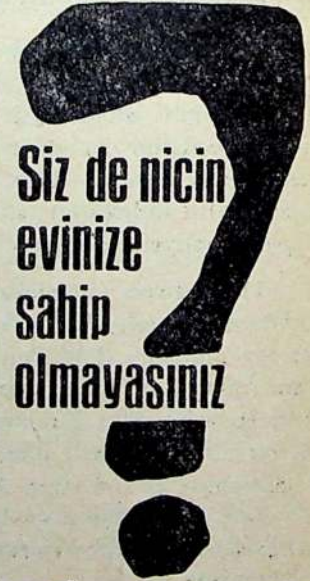
Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının yeni kanununun bütün memleket için faydalı ve hayırlı olması en hâlisane dileğimizdir.

**İZİ ERGEÇ YUVAYA
AVUŞTURACAK BANKA**

**BİRİKTİRECEĞİNİZ PARALARI
EN İYİ DEĞERLENDİREN BANKA**

**Siz de nicin
evinize
sahip
olmayasınız**

TÜRKİYE EMLAK KREDİ BANKASI

(Basın : 60182 - A - 20218)

ANONİM ŞİRKETE KONAN AYNİ SERMAYEYE DEĞER BİÇİLMESİ

Hayri TOKAY

(Ankara İktisadî ve Ticarî İlimler
Akademisi Öğretim Üyesi)

Konu :

Sağlam iktisadî temeller üzerine kurulmuş sanayi işletmeleri, senelerce süren verimli çalışmalarından sonra büyür ve gelişirler; istihşalleri artar; faaliyet alanları genişler; verimleri çoğalır. Tabii bir gelişme sonunda büyüyen bu işletmeleri bir hadde kadar tek elden ve belli bir teşkilât çerçevesi içinde iktisadî bir şekilde sevk ve idare etmek mümkün olur. Genellikle muayyen bir hacme ulaştıktan ve aynı kuruluş içinde yer alan işletmelerin, istihşâl ünitelerinin sayısı çoğaldıktan sonra, sevk-ü idare birliğini bozmamak şartıyla, bunları parçalamak, ana teşekküle bağlı bağımsız işletmeler haline getirmek yoluna gidilir. Böylece, anonim şirket şeklinde olan ana teşekkül, sermayelerinin büyük bir kısmı kendisine ait bulunan yine anonim şirket şeklindeki yeni işletmelerin sahibi olur. Bu büyüme ve bölünmenin iki büyük faydası vardır: Bir taraftan desantralizasyon prensibine dayanan sevk-ü idarenin bütün üstünlüklerinden faydalanılır; diğer taraftan yeni kurulan anonim şirketlerin hisse senetlerinin bir kısmı halka satılarak yeni finansman kaynakları sağlanır.

Şu halde teşebbüslerin tabii bir gelişme neticesine büyümeleri, bünyelerinde yer alan istihşal ünitelerini ayrı birer anonim şirket haline getirmeleri, yurdumuzda yerleşmesini istediğimiz sermaye piyasasını teşvik edici bir tedbir olarak da belirlemektedir. Kaldı ki, her iktisadî olayda olduğu gibi, sermaye piyasasının kuruluşunda da kanunlardan, kararnamelerden evvel iktisadî tedbirlerin etkili olacağı bilinen bir gerçektir.

Her ne kadar zamanla gelişen anonim şirketlerin sahibi buldukları istihşal ünitelerine veya işletmelere bağımsızlık vererek onları da ayrı birer anonim şirket haline getirmeleri yurdumuzda sermaye piyasasının kuruluşunu kolaylaştırıcı ve hızlandırıcı bir anlam taşıyorsa da, bazı kanuni mevzuat bu yöndeki gelişmeyi güçleştirmektedir. Yabancı memleketlerdeki buna benzer tatbikat da gözönünde tutularak, vergi mevzuatına açıklık getirecek bazı kanunî hükümlerin, üzerinde çalışılmakta olan Sermaye Piyasası Kanununa eklenmesi ile bu engeller ortadan kaldırılabilir.

Bir misâl :

Konuyu bütün açıklığı ile ortaya koyabilmek için bir misâl alalım: Farzedelim ki, 30 sene evvel İstanbul'da bir anonim şirket şeklinde orta büyüklükte bir pamuklu fabrikası kuruldu. Bu fabrikanın yalnız dokuma tesisleri vardır. Dışardan pamuk ipliği satın almakta, bunu imâl ederek ham bez haline getirmekte, ya bu şekilde veya kasarlıyarak (beyazlatarak) satmaktadır.

Zamanla fabrika büyür; iyi bir sevk-ü idare neticesinde gelişir. Dokuma tesisleri modernleştirilir. Fabrika civarında bulunan ve lüzumlu pamuk ipliğini veren modern bir iplik fabrikası satın alınarak şirket bünyesine ilâve olunur. Yine dokuma fabrikasına yakın bir yerde modern bir boya ve basma fabrikası kurulur.

Bu üç önemli istihsal ünitesi ile anonim şirket artık küçük bir işletme değildir; büyümüştür. Bu büyüme, şirket ve hissedarlar için çok hayırlı olmakla beraber bazı sevk-ü idare sorunlarının meydana çıkmasına sebep olmuştur. Bu büyük şirketi bir tek idare meclisinin ve umum müdürün sorumluluğu altında ve merkezî bir teşkilâtı ile yürütmek zorlaşır. Kaldı ki, her istihsal ünitesinin başında iyi yetişmiş, kendilerine güvenilir elemanlar vardır. Onlar da kabiliyetlerini, iş başarma güçlerini tamamiyle ortaya koyamamanın sıkıntısı içindedirler. Şirket idare meclisi her nekadar imkân nisbetinde desantralizasyona gitmek isterse de, ana teşekküle bağlılık her vesile ile kendini hissettirir. Diğer taraftan büyük yatırımlar ile birlikte şirketin finansman ihtiyacı da artmıştır.

Bu durumda anonim şirketin hissedarları önemli bir karar alırlar: Esasen kapasiteleri dokuma fabrikasının ihtiyacının üstünde olduğu için piyasaya da iş yapan iplik fabrikası ile boya ve basma fabrikasını ayrı birer anonim şirket haline getirmek isterler. Böylece sayısı üçe çıkacak olan anonim şirketlerin hisselerinden bir kısmını halka satmak (hem de primle satmak) suretile yeni finansman kaynakları elde edeceklerini, bununla yeni yatırımlara girişebileceklerini hesaplarlar. Ancak burada bazı engeller ile karşılaşılırlar.

Kanuni Engeller :

Dokuma fabrikası 30 sene evvel kurulmuştur. Sabit kıymetlerinin bir kısmı halâ otuz sene evvelki fiyatlar ile kayıtlardadır. Fabrikanın büyütülmesi ve modernleştirilmesi daha sonra olmuş ise de yine bugünkü fiyatlardan çok düşüktür. İplik fabrikası 1958 den evvel (yani 1 \$ = 2,80 TL. iken) tesis edilmiş ve ilk sahipleri malî sıkıntıda olduklarından ehven bir fiyatla satın alınmıştır. Boya ve basma fabrikası tesislerinin büyük bir kısmı da bugünkü fiyatlardan çok ucuza mal edilmiştir.

İplik fabrikası ile boya ve basma fabrikası birer anonim şirket haline getirilirken bunlara ait bütün sabit ve mütedavil kıymetlerin ana şirketin bünyesinden çıkarılması, yeni şirketlere verilmesi gerekmektedir. Bu şirketlerin sermayeleri de bu kıymetlere göre hesaplanacak; şirketler kurulunca onlara devredilen sabit ve mütedavil kıymetlerin toplamı kadar hisse senedi ana şirkete verilecektir. Mütedavil kıymetlerin rayiç değerleri ile defter değerleri arasında önemli bir fark yoksa da, sabit kıymetlerde durum böyle değildir. Arazinin zamanla değeri artmış; bina, makina ve tesisat bugünkü rayiçlerine nazaran çok düşük değerler ile maledilmiş ve kayıtlara geçirilmiştir.

Bu iki fabrikanın birer anonim şirket haline getirilmesi tabiatıyla anı kuruluş şeklinde olacaktır. Ancak:

a) Türk Ticaret Kanununun (TTK) 303 üncü maddesinin son cümlesinde: «aynı nev'inden sermaye konması veya şirketin mevcut bir işletmeyi veya bazı ayları devralması şart kılınmış ise, bunların değerlerini biçecek bilirkişi mahkemece tayin olunur» hükmü vardır. Mahkemenin tayin edeceği bilirkişi geçmişe ait defter değerlerine itibar etmez de, bütün sabit ve müte-davil kıymetleri değerlendirilen günün rayıcı ile değerlerse, defter değer-leri ile yeni hesaplanan değerler arasındaki fark, meydana çıkmış bir gizli ihti-yat gibi mütalâa olunacak ve bu değer farkı, kâr ve zarar hesabında bir ka-zanç olarak yer alacaktır.

b) Diğer taraftan Gelir Vergisi Kanununun 81 inci maddesinin son fıkrasında ise şu hüküm vardır: «Faaliyetine devam eden ticarî bir işletmenin kısmen veya tamamen satılmasından veya ticarî işletmeye dahil amortismanına tabi iktisadî kıymetlerin, hakların, işletme ve iştirâk hisselerinin satış, devir ve temliklerinden veya istimplâk edilmelerinden doğan kazançlar, ticarî kazanç sayılır ve bunlara ticari kazanç hakkındaki hükümler uygulanır.»

Ana şirket tarafından yaptırılan hazırlık mahiyetindeki hesaplara göre her iki fabrikaya devredilecek sabit kıymetlerin defter değerleri ile rayıcıları arasındaki fark 10 milyon lirayı bulmaktadır. Bu fark üzerinden şirketin 4 milyon liraya yakın bir meblâğı vergi olarak ödemesi gerekmektedir. Şirket, durup dururken böyle ağır bir vergi yükü altına girmek istemediğinden her iki anonim şirketi de kurma kararını veremez.

Kaçamak Yolları :

a) TTK'nun 303 üncü maddesindeki hüküm hakkında hukukçuların görüşü bir az farklıdır. Bu farklı görüşe nazaran TTK, üçüncü şahısların menfaatlerinin korunmasını ön plânda tutar. Sermaye şirketlerinin kurulu-şunda şirket sermayesinin tamamının taahhüt olunması ve en az dörtte birinin ödenmesi, kârın bir kısmının ihtiyat olarak ayrılması, şirket sermayesinin azaltılması ile veya şirketin tasfiyesi ile ilgili hükümler, işletmenin veya his-sedarın menfaatinden ziyade üçüncü şahısların zarar görmelerinin önlemek içindir. Bu sebepten şirkete aynı nev'inden sermaye konması halinde bu ay-nın değerinin mahkemenin tayin edeceği bilirkişi tarafından belirtilmesi de bu açıdan ele alınmalıdır. Meselâ, bir anonim şirketin anı kuruluşunda veya sermayesinin artırılışında hissedarlardan birinin iştirâk payı 100 dür. Bu his-sedar, diğer hissedarlar ile de anlaşarak, gerçek değeri 75 olan bir ayının de-ğerinin 100 olduğunu iddia eder ve bununla iştirâk payını ödemek isterse, bu durumda kanun, ayının değerini tarafsız bilirkişinin biçmesini emretmek-tedir.

Halbuki sözkonusu dokuma fabrikası misâlinde durum böyle değildir. Ana şirket bağımsız hale getirilecek olan iplik fabrikası ile boya ve basma fabrikasına sabit kıymetleri defter değeri ile vermek, yani aslında değerleri daha yüksek olan ayları taşıdıkları gizli ihtiyatları ile birlikte, yeni şirketlere sermaye olarak koymak istemektedir. Bu olayda üçüncü şahısların zarar gör-

meleri sözkonusu olamaz; bilâkis yeni şirketlere sabit kıymetler ile beraber bir kısım gizli ihtiyatlar da birlikte intikâl etmektedir. Bu itibarla, ana şirket; mahkemece tayin olunacak bilirkişiye bu arzu ve niyetini bildirirse, bilirkişinin defter değerini esas almaması için hiç bir sebep yoktur. Kaldı ki, TTK'nda bu değerlemenin nasıl yapılacağı veya defter değerinin alınmayacağı hakkında bir hüküm de mevcut değildir.

b) Yukarıdaki görüşe rağmen bilirkişi, defter değerini nazara almaz; her iki şirkete sermaye olarak konan ayları rayiç değerleriyle değerlendirme yoluna giderse, defter değeri ile bilirkişi tarafından biçilen değer arasındaki farkın Gelir Vergisininin 81'inci maddesine göre vergilendirilmemesi gerekir. Zira bu madde «satış, devir ve temlik» ten bahsetmektedir. Halbuki şirkete sermaye vaz'ı, devir veya temlik değildir. Satış olması için karşılığında bir bedelin ödenmesi lâzımdır. Buradâ sermaye olarak konan aylar karşılığında şirket ortaklığı ve bunu tevsik eden belgeler (hisse senetleri) iktisap olunmaktadır.

Farzedelim ki, şirketler kuruldu. Ana şirketin elinde bir kısım makineler kaldı. Bu makinelere kendisinin ihtiyacı yoktur; fakat iplik şirketi bunları kullanabilir. Bu makinelerin defter değerleri rayiç değerlerinden düşük ise, bir vergi konusu olur; çünkü bu hukukî mânâda bir satış, bir devir ve temliktir. Bu konu ile ilgili olarak Vergi Usul Kanununun 328'inci maddesinde şu hüküm yer almaktadır: «Amortisman tabi iktisadî kıymetlerin satılması halinde alınan bedel ile bunların envanter defterinde kayıtlı değerleri arasındaki fark kâr ve zarar hesabına geçirilir. Amortisman ayrılmış olanların değeri, ayrılmış olan amortismanlar düşürüldükten sonra kalan meblâğdır. Devir ve trampa, satış hükmündedir.»

Halbuki sermaye vaz'ında ana şirket, sabit kıymetler üzerindeki gizli ihtiyatını, o kıymetle beraber yeni kurulan şirkete intikâl ettirmekte; bu gizli ihtiyat için şirket sermayesinden ayrıca pay almamaktadır. Çünkü ana şirkete verilecek hisse senetlerinin tutarı, sermaye olarak konan ayların defter değerlerine eşittir. Diğer taraftan gayrimenkullerin mülkiyetlerinin intikali esnasında yapılan işlem (tapu kaydı), bu olayın hukukî mânâda bir devir ve temlik olduğu mânâsına gelmez. Bu, gerçek mânâda bir devir değildir; mülkiyetin intikâl şekillerinden biridir.

Nitekim, Halil Arslanlı, Anonim Şirketler adlı kitabının birinci cildinde (sahife 37) aynen şöyle demektedir: «Aynî sermaye vaz'ı ile bir ayının devralınması arasında iki bakımdan fark vardır. Aynî sermaye vaz'ında hissedarlar şirket mukavelesi ile taahhütte bulunmuşlardır. Aynî sermayeye mukabil hissedarlara pay verilir. Aynî sermaye taahhüdü şirket akdinin bir unsurudur. Bir ayının devralınması ise şirket akdinin dışında bulunan bir şahısla kurucular arasında yapılan sözleşmeye dayanır. Sözleşme gereğince üçüncü şahıs anonim şirkete muayyen bir bedel mukabilinde işletme ve ayının devrini taahhüt etmiştir. Devir mukabilinde hisse verilmez.»

c) TTK, anonim şirketin anı kuruluşunda aynı nevinden konacak sermayelere değer takdirini, mahkemenin tayin edeceği bilirkişiye bıraktığı halde, anonim şirketin tedrici kuruluşunda buna lüzum görmemiş (TTK. madde 289, bent 2); tedrici kuruluşta sermaye olarak konacak aylara kuruluş umumî hey'eti tarafından tayin olunacak bilirkişinin değer biçmesini ve değerlendirme raporunun şirket umumî hey'eti tarafından kabulünden sonra mahkemenin tasdik etmesini öngörmüştür.

Şu halde misâlimizdeki ana şirket, (a) ve (b) paragraflarındaki açıklamalara rağmen ağır bir vergi yükü ile karşılaşmaktan korkarsa, iplik şirketi ile boya ve basma şirketini anı kuruluş şeklinde değil de, tedrici kuruluş yoluyla tesis etmek ve sermaye olarak koyduğu sabit kıymetlerdeki gizli ihtiyatlar için herhangi bir vergi ödememek imkânına sahip bulunmaktadır. Kaldı ki, tedrici kuruluştaki bu değerlendirme şekli de, anı kuruluştaki bilirkişiyi, üçüncü şahısların ve şirketin menfaati zarar görmediği müddetçe, hissedarların arzu ve niyetlerini gözönünde tutmağa zorlar.

d) Ana şirketin herhangi bir vergi mükellefiyeti ile karşılaşmadan sabit kıymetlerini sermaye olarak yeni şirketlere koyması için bir yol daha vardır. TTK nun 392 inci maddesine göre, kurulmuş bir anonim şirket, sermayesini artırdığı takdirde, ortaklardan biri sermaye payını ayn olarak koymak isterse, bu aynın değerini belirten bilirkişi raporu şirket idare meclisince hazırlanır. Bu hükümden faydalanabilmek için iplik fabrikası ile boya ve basma fabrikasını evvelâ asgarî sermaye (500.000 TL.) ile kurmak, daha sonra da sermaye arttırılmasına gitmek lâzımdır.

e) Netice: Gerek hukukçuların TTK nun 303 üncü maddeyi anlayışı, gerekse TTK nun ve malî kanunlarımızın çeşitli hükümleri; bir anonim şirkete ayn nev'inden konan sermayelerde mevcut gizli ihtiyatların meydana çıkarılmalarının ve bunların vergilendirilmelerinin icabetmediği noktasında toplanmaktadır. Ancak kanunlarımızda bu konuda her türlü tereddüdü ortadan kaldıran açıklık ve kesinlik mevcut olmadığından, talî şirketler kurabilecek durumda olan ana şirketler, ya korka korka böyle bir teşebbüse girmekte veya dolambaçlı yolları seçmekte veyahut da korkulu rüya görmekten ise uyanık yatmayı daha hayırlı bularak teşebbüsten vazgeçmektedirler. Bu durum ise yurdumuzda sermaye piyasasının gelişmesini köstekleyici bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu engel Sermaye Piyasası Kanununa eklenecek bir iki madde ile ortadan kaldırılabilir. Ancak bu konuda bir karara varırken başka ülkelerde, meselâ İkinci Dünya Harbinden sonra yeniden bir sermaye piyasası kurmuş ve geliştirmiş olan Almanya'da bu konu ile ilgili mevzuata kısaca bir göz atmanın faydalı olacağı düşünülmüştür.

Almanya'daki Durum :

1937 senesinden beri anonim şirketler hakkındaki mevzuat Ticaret Kanunundan alınarak özel bir Anonim Şirketler Kanununda toplanmıştır. Bu kanunun 27 nci maddesinde ayn nev'inden konan sermayelerin değerinin esas

mukavelede belirtileceği kayıtlıdır. Bu hükme göre ayın değeri kurucular tarafından tayin edilmiş olacaktır. Ancak aynı kanunun 32 nci maddesi kurucuları bir kuruluş raporu hazırlamağa, bu rapora ayın değerinin nasıl hesaplandığını göstermeğe mecbur tutmaktadır. 33 üncü madde ise şirketin bütün kuruluş işlemlerinin (bu meyanda ayınların değerinin) mahkemece tayin edilecek murakiplar tarafından incelenmesini âmirdir. 38 inci maddenin 2 inci bendinden de anlaşılacağı üzere bu incelemenin maksadı, ayın karşılığında alınan hisse senetlerinin nominal değerlerinin ayın değerinden fazla olmamasını araştırmak; konan ayın değerinden daha fazla değerde hisse senedi alınmasını önlemektir.

İkinci Dünya Harbinden, daha doğrusu 1948 para reformundan sonra gittikçe hızlanan bir dinamizm içinde gelişen Alman ekonomisine ve bu ekonomiyi meydana getiren teşebbüslere iktisadî hayatın gerektirdiği esnekliği ve hareket serbestliğini verebilmek için yeni kanunlar getirilmiştir. Birbirini tamamlayıcı mahiyette olan bu yeniliklerin bir kısmı ticaret hukuku alanında, bir kısmı da vergi hukuku alanındadır.

Teşebbüslerin değişen iktisadî şartlara intibakını, onların hukukî şekillerini kolaylıkla değiştirebilmelerinde gören Alman kanun yapıcısı, Ticaret Kanunundaki ve Anonim Şirketler Kanunundaki hükümler ile yetinmiyerek 1956 yılında Teşebbüslerin Hukukî Şekillerini Değiştirme (TTK deyimi ile nev'î değiştirme) kanununu çıkarmış; hukukî şekillerini değiştirmek isteyen teşebbüslere bazı hukukî kolaylıklar sağlamıştır. Buna paralel olarak 1957 de yürürlüğe giren bir vergi kanunu da hukukî şeklini değiştirecek teşebbüslere 2 sene süre ile bazı vergi muafiyetleri, bilhassa gizli ihtiyatların vergilendirilmeden yeni teşebbüslere intikâli imkânını getirmiştir.

Ancak 1956 kanununun nisbeten mahdut teşebbüsleri kapsamaması, 1957 vergi kanununun da muayyen bir süre ile hudutlu bulunması iktisadî hayatın icaplarına yeterli olmamış; 14 ve 15.8.1969 tarihli iki kanun ile daha geniş imkânlar sağlanmıştır. Bu kanunlardan birincisi, 1956 kanununun boşluklarını tamamlayıcı mahiyettedir ve yalnız özel hukuk hükümlerine tabi (tek tacir işletmesinden anonim şirkete kadar) her nev'î teşebbüsün karşılıklı olarak bir hukukî şekilden diğere geçme imkânını sağlamakla yetinmemekte, kamu iktisadî kuruluşlarının da özel hukuk hükmüne tâbi teşebbüsler haline gelmelerini de öngörmektedir. İkincisi ise hukukî şeklin değişmesi ile ilgili olarak malî hükümleri kapsamakta, çeşitli vergi muafiyetleri sağlamaktadır.

Burada bizi ilgilendiren genel olarak teşebbüslerin hukukî şekillerinin değişmesi olmayıp sadece mevcut bir anonim şirketin bünyesinden ayrılarak meydana getirdiği yeni anonim şirketlere sermaye olarak koyduğu ayın üzerindeki gizli ihtiyatların vergilendirilip vergilendirilmemesi olduğundan konu sadece bu açıdan ele alınacaktır.

Almanya'da bir anonim şirket, diğer bir anonim şirketin sermayesine ayın ile iştirâk eder ve bu ayınların defter değerleri rayiç değerlerinden düşük

olursa, sermaye iştirâkinde kullanılan ayınlar üzerindeki gizli ihtiyatların vergilendirilmemesini sağlayan kanunî hükümler halen iki ayrı kanunda yer almaktadır. Bunlardan biri (Einkommensteuergesetz 1964) Gelir Vergisi Kanununun (6b) maddesi; diğeri de (Gesetz über steuerliche Massnahmen bei Aenderung der Unternehmensform 14.8.1969) Teşebbüs Şekillerinin değıştirmesi ile İlgili Vergi Tedbirleri hakkındaki kanunun 17 nci maddesidir.

a) Alman Gelir Vergisi Kanununun (6b) maddesi, herhangi bir iktisadî kıymet üzerinde mevcut gizli ihtiyatın aynı teşebbüs içinde diğeri bir iktisadî kıymete intikâlini mümkün kılmaktadır. Meselâ, bir sınaî teşebbüs kuruluşunda ihtiyacıdan çok fazla arazi satın almış olsun. Bir süre sonra arazinin kendisine lâzım olmayan kısmını satmak istesin. Satılacak kısmın iktisap (defter) değerini 100; bu kısmın satışı neticesinde elde olunan bedeli de 400 kabul edelim. Bizim vergi mevzuatımıza göre satış dolayısıyla meydana çıkmış olan (400-100) 300 değerindeki gizli ihtiyat vergiye tabidir. Halbuki, bu sınaî teşebbüs aynı sene içinde meselâ 450 değerinde bir makine satın alsa (6b) maddesi, 300 değerindeki bu gizli ihtiyatı makinenin iktisap değerinden indirmek suretiyle makineyi (450-300) 150 değeri ile kayıtlarda göstermek imkânını sağlar. Bu suretle arazi üzerindeki 300 değerinde gizli ihtiyat makineye intikâl etmiş olur. Hattâ teşebbüs, bu işlemi aynı hesap senesinde yapmak zorunda da değildir; müteakip iki sene (büyük bina veya gemi inşasında 4 sene) içinde bu mahsup işlemi yapmak hakkına sahiptir. Bu hususta aranılan şartların başta gelenleri; satılan iktisadî kıymetin en az altı sene işletmenin mülkiyetinde olması ve gizli ihtiyatı taşıyan yeni iktisadî kıymetin Almanya'daki bir işyerinin sabit kıymetlerine dahil bulunmasıdır.

Gelir Vergisi Kanununun bu hükmünden faydalanarak ana şirketin gizli ihtiyat taşıyan sabit kıymetlerini yeni kurulan şirketlere defter değerleri ile intikâl ettirmek imkânı varsa da, ikinci kanun bu konuyu daha geniş bir şekilde ele almış; her türlü tereddütleri ortadan kaldırarak açıklık ve kesinlik getirmiştir.

b) 14.8.1969 tarihli Teşebbüslerin Hukukî Şekillerinin Değışmesiyle İlgili Vergi Tedbirlerine Dair Kanundan evvel yürürlükte bulunan aynı mahiyetteki 1957 tarihli kanunda; bir anonim şirkete sermaye olarak bütün bir işletmenin, işletmenin bir kısmının veya bir şahıs şirketindeki ortaklık payının konması halinde, bu varlıklar üzerinde mevcut gizli ihtiyatların vergilendirilmemesini sağlamakta idi. Ancak bunun için şu şartların yerine getirilmesi lâzımdır:

— Aynı sermayeyi alan anonim şirket bu varlıkları kendi kayıtlarında aynı değerler ile (yani aynı sermayeyi koyan şirketin defter değerleri ile) göstermelidir.

— Varlıkları veren anonim şirket, bunun karşılığında, varlıkları alan şirketin hisse senetlerini almalıdır.

— Bu hisse senetlerinin miktarı, şirket sermayesinin % 25 inden az olmamalıdır.

Yeni kanun bu temel hükümleri muhafaza etmekle beraber eskisine nazaran bazı kolaylıklar da getirmiş; meselâ son şartı kaldırmıştır. Fakat bu kanunun getirdiği en önemli yenilik şudur: Farzedelim ki, bir gerçek şahıs, defter değeri 100 olan varlığını aynı sermaye olarak koymak suretiyle yeni kurulan bir anonim şirkete iştirak edecek ve verdiği varlık karşısında 100 değerinde anonim şirketin hisse senetlerini alacaktır. Sermaye olarak konacak varlığın gerçek değeri 150 dir; yani bu varlık üzerinde 50 değerinde gizli ihtiyat vardır. Bu hususu gözönünde tutan şahıs, bu gizli ihtiyatı meydana çıkarmak, yani anonim şirkete sermaye olarak koyacağı varlığın değeri 100 olarak değil de, 150 olarak belirtmek ve bunun karşılığında 150 değerinde hisse senedi almak isterse, meydana çıkarılan 50 değerindeki gizli ihtiyatın herhangi bir kazanç gibi vergiye tabi olması gerekir. İşte yeni kanun bu noktada bir kolaylık getirmekte, bu durumda meydana çıkarılan 50 değerindeki gizli ihtiyat, normal gelir vergisi nisbetinin yarısı kadar bir nisbetle vergilendirmektedir. Şayet aynı sermayeyi koyan gerçek kişi değil de tüzel kişi ise, bu sebepten ödenmesi gereken kurumlar vergisinin 5 taksitte tediyesine müsaade etmektedir. Diğer taraftan yeni kanun, aynı sermaye konusunu bütün ayrıntıları ile düzenlemekte ve aynı olarak konan varlıkların defter değeri kadar yeni şirketin hisse senetlerinin alınabileceğini kesinlikle belirtmektedir.

Netice :

Yukarıdaki açıklamalar, ticaret ve vergi kanunlarımızdaki bir boşluğu meydana çıkarmakta ve memleketimizde canlı bir sermaye piyasasının gelişmesi için alınması gereken tedbirlerden birini ortaya koymaktadır. Bu tedbir, anonim şirkete aynı nevînden konan sermayeler üzerindeki gizli ihtiyatların mahfuz kalması ve dolayısıyla vergilendirilmemesidir. Bu imkân elde edildiği takdirde bir çok gelişmiş anonim şirket, iktisadî şartlara uygun olarak doğuracak, kendi bünyesinden yeni şirketler meydana getirecek; bu şirketleri daha kuruluşta gizli ihtiyatlar ile donatarak malî yapılarının sağlam olmasını temin edecektir. Hazırlanmakta olan Sermaye Piyasası Kanunu'na eklenecek bir iki madde ile bu husus sağlanabilir.

Ömür Boyunca Aylık Getir
Konforlu ve Modern Apartman
Daireleri,
Tahsil Bursu ve İZGİM PARA
İkramiyelerini sende
KAZAN

TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI

YENİ BEDELSİZ OTOMOBİL İTHALİ REJİMİ VE GETİRİLEN DEĞİŞİKLİKLER (*)

Ulvi K. DOĞRUMAN
(T.C. Ziraat Bankası
Karaköy Şubesinde Amir)

10 Ocak 1970 tarih ve 13396 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 7/3 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile *Bedelsiz otomobil ithali* rejimi yeniden değiştirilmiş ve yapılan bu değişikliklerle yeni bazı kolaylıklar ve buna karşılık da bazı mükellefiyetler getirilmiştir. Burada, getirilen değişiklikleri de belirtmek suretiyle yeni rejimin esaslarını gözden geçirmek faydalı olacaktır.

Otomobil rejimi : Kararın 1 inci maddesinde otomobil; yapıları itibarıyla şoförden başka, oturmaları şartı ile, en çok yedi yolcu alabilen ve insan taşımak için imâl edilmiş bulunan motorlu kara taşıtlarıdır» şeklinde tarif edilerek eski rejimdeki tarifine sadık kalmıştır. Bu itibarla, bu tarif dışında kalan kamyon, kamyonet, otobüs, minübüs ve bunların benzerlerinin bu kararnameye müsteniden yurda sokulması mümkün bulunmamaktadır. (mad. 6 fıkra d).

Genel kaide: Yurt dışında devamlı olarak bir yıl veya daha fazla bulunarak döviz geliri elde eden Türk uyruklu kişilerden *yurda katı olarak dönenler* ile göç suretiyle Türkiye'ye yerleşmek üzere gelen yabancı uyruklu kişilerin; Türkiye'ye getirilmesi mecburi olmayan dövizlerle satın alıp yurda dönüş tarihinden en az altı ay önce mahalli yetkili resmî mercilerde adlarına kaydettirerek, bu sürece geçerli otomobil ehliyetiyle, haricte devamlı kullandıkları bir otomobilin, bu kararın müteakip maddelerindeki şartlar dahilinde, bedelsiz olarak ithaline izin verilir.

Eski rejime göre genel kaidenin bu fıkrasında yapılan değişiklik; yurda görevli veya izinli olarak geçici gelişlerin dışında devamlı olarak bir yıl bulunma mecburiyetine hâlel getirmeyeceği hükmünün kaldırılmış olmasıdır. Bu duruma göre, yurt dışında bir yıl kalmış olanlar bu bir yıllık müddet içinde yurda görevli veya izinli olarak gelmişlerse yurt dışında devamlı olarak bir yıl kalmamış addedileceklerdir.

(*) Bakınız. Banka Dergisi Mayıs - 1969. Cilt VI. Sayı: 5 - Bedelsiz İthalât ve Yeni Esasları.

Ancak, yurt dışında bir yıldan fazla bir süre kaldığı ve otomobil kullanıldığı takdirde; bu fazla süre kadar Türkiye'de kalınma ve geçici olarak otomobil kullanılma, sürekliliğine halel getirmez.

Genel kaidelerin istisnaları : Kararın 4 üncü maddesinde genel kaide- nin bazı istisnalarına yer verilmiştir.

Bunlar sırasıyle:

a) Bu rejime göre yurda otomobil ithaline hak kazanmış genel kaide- de zikri geçen kişilerden yurda katı dönüş tarihlerine nazaran son iki yıl içerisinde yurt dışında adlarına resmî mercilerde kayıtlı olarak en az bir yıl otomobil kullananlar; diledikleri takdirde, altı aydan az kullandıkları veya yurt dışın- da iken acenta, mümessil veya fabrikasına sipariş verip bedelinin tamamını ödedikleri otomobilin ithalini isteyebilirler.

Bu kişilerin, iki yıl içerisinde Türkiye'ye geçici olarak gelmeleri veya otomobillerini Türkiye'de geçici olarak tutmaları halinde de; iki yıllık yurt dışında kalınma ve bir yıllık otomobil kullanma sürelerinde azalma olmaması kaydıyle ithâl talepleri is'af edilir.

Eski rejime göre bu fıkrada yapılan değişiklik, otomobilin yolcu bera- beri rejimine göre getirilmiş olma mecburiyetinin kaldırılması ve Türkiye'ye geçici olarak gelişlerin iki yıl yurt dışında kalma süresini azaltmasıdır.

b) Yurt dışında devamlı olarak iki yıl veya daha fazla bulunup yurda katı olarak dönen kişilerden Türkiye'ye göndermek veya beraberinde getir- mek suretiyle yetkili bankalara (P.T.T. İdaresi dahil) döviz satanlar, bu döviz- lerin % 20 si tutarı 1.000.— dolardan (veya muadili dövizden) aşağı olma- ması ve ithâl edeceği otomobilin bedelini karşılaması halinde:

I — Yurt dışında satın aldıkları bir otomobilin ithaline izin verilmesi talebinde bulunabilirler veya,

II — Türkiye'ye kesin dönüşlerini müteakip *en geç iki ay* zarfında %20 nisbetini aşmayan bir miktardaki dövizin, otomobil bedeli olarak ödenmek üzere, iadesini ve ithâl müsaadesi verilmesini isteyebilirler.

Bu iki halde de ilgiliden otomobil kullanma ehliyeti aranmaz.

Bu istisnaf hal bedelsiz otomobil ithâl rejimine yeni getirilmiştir. Bu fıkra ile bilhassa yurt dışında çalışan ve fakat otomobil kullanma ehliyetine sahip bulunmadıklarından otomobil ithali hakları zayı olan işçilerimize bir imkân tanınmıştır. Ancak, tanınan bu imkânla beraber, otomobil bedelini teş- kil edecek miktardaki dövizin beş katını yurda getirerek veya göndererek yet- kili bankalara (P.T.T. İdaresi dahil) satmış olmakla mükellef tutulmuşlardır.

C) İlgili kanun, karar ve tebliğ hükümlerine göre geçici olarak her hangi bir görevle yurt dışına gidenlere; Merkez Bankasına müracaat tarihi itibarıyla son 36 aylık dönemde elde ettikleri döviz gelirinin yarısından ve günlük hesabıyla 10 dolardan (veya muadili dövizden) az olmamak üzere beyan edilecek geçim gideri indirilmek suretiyle yapılacak fiili tasarruf miktarı 1.000 doları (veya karşılığı dövizi) geçtiği takdirde, FOB değeri tasarruf edilen miktarı geçmeyen bir adet otomobil ithaline izin verilir.

Şu kadarki; bu sürece yapılan her seyahatta (otomobilin ilgilinin beraberinde getirilmesi halinde son seyahat hariç) artırılan dövizin Türkiye'deki yetkili bir banka nezdinde her seyahatin bitimini takip eden *bir ay zarfında* dövize çevrilebilir Türk lirası mevduat hesabında toplanması gerekir.

Eski rejime göre bu fıkra ile getirilen yenilik döviz geliri elde etme müddetinin 24 aydan 36 aya çıkarılması ve geçim gideri olarak hesaplanacak miktarın günlük hesabıyla, en az 10 dolar olarak sınırlandırılmış bulunmasıdır.

d) Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı mensuplarının elde ettikleri döviz gelirinden günlük 5 dolardan (veya muadili dövizden) az olmamak üzere beyan edilecek geçim gideri indirilmek suretiyle yapılacak fiili tasarruf miktarı 1.000 doları (veya karşılığı dövizi) geçtiği takdirde, FOB değeri tasarruf edilen miktarı geçmeyen bir adet otomobilin ithaline izin verilir.

Şu kadarki; yurt dışında kalınan sürece tasarruf edilen dövizlerin en çok ikişer aylık yekûnlar halinde adlarına tahsis edilen istihkaklardan Türkiye'ye gönderilmek suretiyle yetkili bir banka nezdinde dövize çevrilebilir Türk lirası mevduat hesabında toplanması gerekir.

İki aylık tasarruf miktarının; müteakıp bir ay içinde Türkiye'ye havale edilme emri verilmemesi halinde, sonradan gönderilecek gecikilen aylara ait dövizler dikkate alınmaz.

Bu fıkra bedelsiz otomobil ithâl rejimine yeni getirilerek Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı mensuplarına da yurda otomobil getirme imkânları hazırlanmıştır.

e) Veraset ilâmına dayanılarak Türkiye'de oturan veya Türkiye'ye katı olarak dönen kanunî mirasçılara aynen intikâl eden otomobilin ithaline izin verilir.

Eski tebliğ münderecatında da bulunan bu husus kararda müstakil bir fıkra olarak zikredilmiştir.

f) Bu karar gereğince ithali kabil bulunan otomobilin ziyaa veya tam hasara uğraması sebebiyle, sigorta şirketlerinden döviz olarak tahsil ve Türk

konsolosluğunca tasdikli belgelerle tevsik olunan tam hasara tekabül eden tazminat bedeli karşılığında satın alınacak otomobilin ithaline izin verilir.

Tazminat bedelinin Türkiye'ye katî dönülmesini müteakip yurt içinde emre geçmesi halinde; dövizin emre geçmesi tarihinden itibaren 6 ay süreli ithâl müsaadesi verilir.

Eski rejimde de buna imkân veren hususlar yer almakta idi.

Römork ithali: Otomobil ithal müsaadesi verilen kişilere; diledikleri takdirde otomobilleri ile birlikte getirilmesi kaydıyla münhasıran eşya naklinde kullanılan iki tekerlekli otomobil römorku (karavan ve trayler hariç) ithal müsaadesi verilir.

Römork ithalinde aynen eski rejime sadık kalınmış, ancak, (karavan ve treyler hariç) kaydının ilâvesiyle maddeye açıklık kazandırılmıştır.

Genel kaidenin ve genel kaidenin istisnalarının sınırlandırılması: Kararın 6 ncı maddesinde genel kaide ile genel kaidenin istisnalarının sınırlandırılması ilgili hükümlere yer verilmiştir.

Bu hükümleri şöyle sıralayabiliriz:

a) Turizm, hac, tedavi (refakatçı dahil) veya ticarî seyahat maksadiyle yurt dışında bulunanlar (Türk Parası Kıymetini Koruma hakkındaki Kanun, Karar ve Tebliğlere istinaden kendilerine takdiren veya ailevî veya sair iş seyahatleri sebebiyle döviz tahsis edilenler dahil) ile dövizli ve dövizsiz öğrenciler öğrenim sürelerinden istifade etmek suretiyle bu karardan faydalanarak otomobil ithâl edemezler.

Bu hüküm eski rejimde de mevcut bulunmakta idi. Yalnız kararda «öğrenim sürelerinden istifade etmek suretiyle» şeklinde bir açıklama ile öğrenim sürelerinin bitiminden sonraki geçecek zamana göre genel hükümlerden yararlanabilecekleri zımnen ifade edilmiş ve tefsire muhtaç bir durum bertaraf edilmiştir. Ancak eski tebliğde mevcut «Türkiye'den kendilerine öğrenci barami seviyesinde döviz gönderilen kimseler de bu maddenin uygulanmasında öğrenci addolunur» hükmüne kararda yer verilmediğinden 4489 ve benzeri kanunlara göre yurt dışına gönderilen kimselere otomobil ithâl etme hakkının tanınıp tanınmadığı kapalı bırakılmıştır.

b) Otomobil ithâl müsaadesi aile ünitesine göre verilir. Karı, koca ve 18 yaşından küçük çocuklar, müracatçının kanunen bakmakla yükümlü olduğu kişiler dahil, bir aile ünitesi sayılırlar. Talebin müstakil döviz gelirin ve otomobil kullanma ehliyetine sahip eş tarafından yapılması halinde hariçte mukim olmayan aile reisinin yazılı muvafakati ve kendisi tarafından başkaca bir otomobil ithâl edilmeyeceğine dair beyanname/taahhütname alınır. Bu

beyanname/taahhütname, kocanın yurt dışında oturmaya devam etmesi halinde konsolosluklarımıza, aksi takdirde notere tasdik ettirilir.

Mahkeme kararıyla ayrı yaşayan eşler bu hükmün dışındadır.

c) Gümrük idarelerince; ithâl müsaadesi mevcut olsa bile bu karara istinaden ithali istenecek net ağırlığı 1700 kilogramı geçen otomobillerin ithaline izin verilmez. (Miras yolu ile aynen intikâl eden otomobiller bu hükmün dışındadır.)

Bu fıkrada zikredilen net ağırlık deyimini 197 sayılı Motorlu Kara Taşıtları Vergisi Kanununda tayin edilen «net ağırlık» a (*), tekabül eder.

Eski rejime göre bu hususta getirilen değişiklik otomobil net ağırlığının 1600 kg. dan 1700 kgr. a yükseltilmiş olmasıdır.

d) İthâl edilecek otomobilin modeli; ithâl talebinde bulunan kişi adına yurt dışında yetkili resmî mercilere kaydedildiği sırada, (kayıt ve model yılı hükmün dışındadırlar.)

Otomobilin Türkiye'den sipariş verilmesi halinde, fiilî ithâl işleminin yapılması sırasında modelin 3 yıldan eski olmaması gerekir.

Bu hüküm eski rejimdeki aynı olup, ikinci bendin ilâvesiyle fıkraya açıklık kazandırılmıştır.

e) 5383 sayılı Gümrük Kanununun 20 nci maddesi gereğince turistik rejimden istifade ederek geçici olarak Türkiye'ye sokulan otomobiller bu karardan istifade edilerek başkaları tarafından ithâl edilemez.

Bu kabil otomobillerden gümrük çıkış ve giriş işlemine tabi tutulanlar da aynı hükme tabidir.

f) Bedelsiz olarak Türkiye'ye otomobil ithâl eden kişiler, ithâl tarihinden başlayarak üç yıl geçmedikçe tekrar otomobil ithâl talebinde bulunamazlar.

(e) ve (f) fıkralarında yazılı hususlar eski rejimde de aynen mevcut bulunmaktadır.

Müracaat ve ihtilâfların hal yeri: Bu kararın uygulamasında müracaat ve müsaade verme mercii *T.C. Merkez Bankası şubeleridir.*

Karar gereğince istenilen belgeler ve tayin edilen hallerde; ibraz olunan belgelerin ihtiyaca salih olup olmadığı ve ilgililerin durumlarının ve bildirdikleri hallerin karar esasına uyup uymadığı hususunda meydana gelen tereddütlerin hal mercii *Maliye Bakanlığıdır.*

(*)Net Ağırlık için bakınız: Karayolları Trafik Tüzüğü mad. 2, fıkra 61/b.

Müracaat ve ihtilâfların hal yerinde de eski rejime göre bir değişiklik yoktur.

Müracaat şekli: Otomobil ithali için T.C. Merkez Bankası Şubelerine yapılacak müracaat dilekçelerine aşağıda sayılan belgeler eklenir.

(Genel Kaidenin istisnalarına göre, yurt dışında yabancı mercilere kaydedilmeden, otomobil getirilmesine imkân verilmesi halinde, bu fıkra hükmü uygulanmaz).

c) Aile ünitesi fertlerinden birisine ait Türkiye veya yabancı memleketlerden alınan ,süresi geçmemiş ve *yurt dışında geçerli* otomobil kullanma ehliyeti (Genel kaidenin istisnalarının «c» ve «d» fıkralarının uygulanmasında ehliyetin hariçte geçerli oluşu şartı aranmaz.)

d) Otomobilin Türk gümrüklerine bırakıldığını gösterir gümrük belgesi veya makbuzu (otomobilin Türkiye'ye gelmiş olması halinde).

e) İthâl beyannamesi,

f) Döviz geliri beyanı,

g) Döviz geliri tevsik belgesi (Genel kaidenin istisnalarının «c» «d» fıkraları ile ilerde belirtilecek *dövizlerin menşeinin araştırılması* bölümünün uygulanmasında aranır).

h) Dövizle çevrilebilir Türk parası mevduat hesabı belgesi (Genel kaide-lerin istisnalarının «c» ve «d» fıkraları uygulamasında aranır.)

i) Türkiye'ye katı olarak dönüldüğünü gösterir belge (genel kaidenin istisnalarının «c» ve «d» fıkrasının Türkiye'de oturma hallerinde bu belge aranmaz.)

Genel Kaidenin istisnalarının «e» fıkrasına müsteniden yapılacak otomobil ithalâtında; veraset ilâmı ile ölüm sırasında otomobile sahip olduğunu gösterir bir belgeyle iktifa olunur.

Yukarıda bahsedilen belgelerin bir veya bir kaçının ibraz edilememesi halinde; o belgelerle ispatı istenen hususlar, talep sahibi tarafından diğer resmî belgelerle de tevsik edilemez ise, ispatlanması istenen hususlar yok farzedilir ve ona göre işlem yapılır.

Müracaat şeklinde eski rejime göre getirilen değişiklik; yukarıda sayılan «e», «g», «h» ve «i» fıkralarının ilâvesiyle veraset yolu ile intikâl eden otomobillerde müteveffanın ölümü sırasında bu otomobile sahip olduğunu ispatlayıcı bir belgenin ibrazı hususudur. Bunlar dışında önemli bir değişiklik de otomobil kullanma ehliyetinde *yurt dışında geçerli* olması şartının aranmasıdır. Bütün bunlara mukabil; eski rejime göre istenilen belgeler arasında

mevcut; sigorta primlerinin muntazam ödendiğine dair makbuz ve belgelere kararda yer verilmemiştir.

Müracaat ve ithâl süresi: Merkez Bankasına müracaat süresi; *ilgilinin Türkiye'ye kat'i giriş tarihinden itibaren iki aydır.*

Merkez Bankasınca verilen ithâl müsaadelerinin kullanma süresi; müsaadenin verildiği sırada otomobilin Türkiye'ye gelmiş olması (Gümrük İdaresine teslim edilsin veya edilmemesi) halinde taşıdığı tarihten itibaren *iki ay*, aksi halde *beş aydır.*

İlgili müracaat sırasında otomobilinin Türkiye'de veya yurt dışında bulunduğunu tevsik etmek zorundadır.

Veraset yolu ile intikâl eden otomobiller için Merkez Bankasına müracaat süresi otomobilin *Türk Gümrüğüne geliş tarihinden itibaren iki ay* ve ithâl müsaadesinin kullanma süresi de *taşıdığı tarihten itibaren iki aydır.*

Müracaat süresinde yapılan değişiklik; bu süre, eski rejime göre ithâl konusu otomobilin *gümrüğe bırakılma tarihinden itibaren* başlarken yeni rejimde bu sürenin *ilgilinin Türkiye'ye kat'i girişinden itibaren*, başlatılmış olmasıdır.

I — Otomobilin Türkiye'ye gelmiş olması halî,

II — Otomobilin henüz Türkiye'ye gelmemiş olması halî.

Bunlardan birincisinde ithâl müsaadesinin kullanma süresi taşıdığı tarihten itibaren *iki ay*, ikincisinde ise *beş aydır.*

Mücbir sebeplerle süre uzatılması halleri: a) İlgilinin maruz kaldığı ağır bir hastalık veya ameliyat sebebiyle bir sağlık kurumunda yatarak tedavi gördüğünü ve süresini gösterir tedaviyi yapan sağlık kurumu şefinden veya müdavi doktordan alınarak sağlık kurumu başhekimliğine tasdik ettirilecek rapora müsteniden; yatarak geçirilen süreye 15 gün ilâve edilmek suretiyle bulunacak süre; icabı hale göre Merkez Bankasına müracaat süresine veya ithâl müsaadesi kullanma süresi ilâve edilir.

b) Genel Kaidede belirtilen bir yıllık (Yurt dışında devamlı bulunma ile ilgili) ve altı aylık (otomobil alma ve kullanmış olma ile ilgili) süreler yukarıda (a) fıkrasında zikredilen tedavinin Türkiye'de yapılması halinde, aynı şekilde tanzim edilecek rapora müsteniden T.C. Merkez Bankasınca tedavi süresi kadar kısaltılır.

c) İthal müsaadesi süresinin bitiminden en az bir ay önce ithâl konusu otomobilin sevk edileceği nakil vasıtasına yüklenmek üzere ilgili gümrük idaresine teslim olunması ve süre bitiminden evvel T.C. Merkez Bankasına müracaat edilmesi kaydıyla;

— Otomobilin sevkine müessir yangın, zelzele, su baskını, grev, lokavt, harp ve abluka hallerinde,

— Nakil vasıtasının batması, hasara uğraması veya avarya hallerinde, Kaybedilen süreye bir aylık nakliye payı eklenmek suretiyle bulunacak süre T.C. Merkez Bankasınca ithal müsaadesi kullanma süresine ilâve edilir

Eski rejimde de aynen mevcut olan bu hususlarda bazı ufak rötüşler yapılmıştır. Bunlar sırasıyle; eski rejimde Merkez Bankasına müracaat ve ithâl müsaadesi kullanma süresine; hastalık halinde *hastahanedен taburcu edildiği* tarihten itibaren *bir ay* ilâve edilmekte iken yeni rejimde *yatarak geçirilen* süreye 15 gün ilâvesi şeklinde yapılan değişiklik ile (c) fıkrasında belirtilen hallerde keyfiyetin Türk Konsolosluğundan alınacak belgelerle tevsiki şartının karara konulmamış olmasından ibarettir.

Teminat karşılığı süre uzatılması: Yukarda zikredilen mücbir sebeplerin bir veya bir kaçının mevcut olması halinde:

a) Merkez Bankasına müracaat süresi, toplam *4 ayı geçmemesi* kaydıyle; normal sürenin bitiminden itibaren 15 er günlük süre ile, 500 liralık bir teminatın Hazine lehine yatırılması suretiyle Merkez Bankasınca temdit edilir; verilen ek süre zarfında işlemin tamamlanması halinde teminat ilgiliye iade olunur. Yeniden 15 günlük ek süre verilmesi evvelki teminatın Hazineye irat kaydına ve yeniden 500 liralık teminat yatırılmasına bağlıdır.

Ek süre devrelerine 15 inci gün dahil olup küsurlar 15 güne iblâğ olunur.

Teminat karşılığı süre uzatılmasında çok önemli bir değişiklik mevcuttur. Şöyle ki eski rejime göre Merkez Bankasına müracaat süresi, her 15 gün için 500 liralık teminat yatırılmak şartıyla, her halükârda toplam 6 aya kadar uzatılabilmekte, mücbir sebeplerin meydana geldiği ahvalde ise bu süre, *teminat alınmadan* temdit edilmekte idi. Yeni rejimde ise Merkez Bankasına müracaat süresi; yalnız mücbir sebeplerin doğduğu hallerde ve *teminat alınarak* uzatılmakta, mücbir sebeplerin mevcut olmaması halinde süre uzatılması söz konusu edilmemektedir.

b) İthal müsaadesini kullanma süresi normal sürenin bitiminden itibaren 15 er günlük devreler halinde 500 liralık teminat yatırılması suretiyle (a) fıkrasında tayin edilen usul dahilinde Merkez Bankasınca uzatılır ve aynı fıkradaki şartlarla icabı hale göre teminat ilgiliye iade olunur veya Hazineye irat kaydedilir.

İthal müsaadesini kullanma süresi de ithâl müsaadesi süresi ile birlikte rejime yeni getirilmiştir.

Dövizlerin menşeinin araştırılması: Maliye Bakanlığı veya yetkili kılacağı merciler bu karar gereğince yapılacak otomobil ithalâtında, fiilî ithâlden

evvel veya sonra, ithâl konusu otomobilin Türkiye'ye getirilmesi mecburi olmayan dövizlerle satın alınmış bulunduğunun ve bu dövizlerin menşee ve miktarının tevsiik edilmesini ilgililerden isteyebilir.

Şu kadar ki, yurt dışında devamlı olarak *bir yıldan az kullanılan* ve FOB bedeli 2000 dolardan (veya muadili dövizlerden) fazla olan otomobillerin ithal taleplerinde; T.C. Merkez Bankası şubelerince ilgililerden döviz gelirinin tevsiik edilmesi önceden istenir.

Tevsiik edilen net döviz gelirinden her ay için 150 dolar (veya muadili döviz) indirildikten sonra ençok bulunacak bakiyeyi geçmeyen miktar için ithâl müsaadesi verilir.

Bu kısmın ikinci ve üçüncü bendleri yeni tedvin edilmiştir.

Döviz geliri tevsiik şekli: Döviz gelirinin;

- a) Türk kamu daire ve müesseselerinden veya bunların aracılığı ile temin edilmesi halinde bu mercilerden alınacak mektuplarla,
  - b) Yabancı resmî daire, üniversite, okul, hastahane ve bankalardan temin edilmesi halinde bu müesseselerden alınacak mektuplarla,
  - c) Yukarda zikredilen fıkralar dışında kalan sair yerlerden elde edilenlerin; mahalli memleket vergi mevzuatına müsteniden tanzim edilip Türk Konsolosluklarınca tasdik olunan belgelerle,
- tevsiik edilmesi gerekir.

Merkez Bankasına müracaat dilekçesine eklenecek belgeler arasına yeni dahil edilen *döviz geliri tevsiik belgesine* esas teşkil etmek üzere bu husus kararın 12 nci maddesiyle yeni tedvin edilmiştir.

Bağış ve hediye: Bağış, hediye veya bedeli Türkiye'de ödenmek suretiyle temin olunan otomobiller bu karardan istifade edilerek ithâl olunamaz.

Ancak kamu idare ve müesseseleri ile Devlet Malzeme Ofisine yapılacak otomobil hibe talepleri Maliye Bakanlığınca tetkik ve karara bağlanır.

Bu hususlar eski tebliğin «Dövizlerin menşeeinin araştırılması» na müte-dair 16 ncı maddesiyle, tekrar ihraç kaydıyle ithaline izin verilen otomobil-lerin satış ve devrini belirten 23 ncü maddesinin (B) fıkrasına tekabül etmek-tedir.

Kararla getirilen en önemli değişiklik, döviz tahsis edilmeksizin yapıla-cak her türlü otomobil ve nakil vasıtaları (station vagon ve ambulâns dahil) ithalâtında, yaşlarına ve Gümrük ve Tekel Bakanlığınca tesbit edilecek net ağırlıklarına göre 5/1280 sayılı kararın 2 ncı maddesi gereğince (*) alınmak-

(*) 5/1280 sayılı karar. Bakınız: 6/6/1961 tarihli Resmî Gazete.

ta olan «İstikrar Fonuna katılma payı» nun ilişik listede görüleceği üzere bir hayli yükseltilmiş olmasıdır.

Kararla bedelsiz otomobil ithâl rejimine getirilen bir yenilik de; yukarda bahsi geçen ve ilişik listede miktarları belirtilen İstikrar Fonuna katılma payına ilâveten munzam pay ödenmek suretiyle bedelsiz otomobil ithâl edilebilen hallerdir. Aşağıda belirtileceği üzere getirilen bu yenilikle, kararla tespit edilmiş yurt dışında bulunması, otomobil kullanma, ehliyetin mevcut olma müddetlerinde noksanlık bulunması veya üç yıllık model tahdidinin geçilmesi yahutta Türkiye'ye katı dönüldüğünün tevsik edilememesi halleriyle önceden döviz geliri tevsik edilmesi gerektiği ahvalde, tespit edilecek gelirin otomobilin FOB değerinden noksan gelmesi halinde de bazı şartların yerine getirilmesi suretiyle otomobil ithaline imkân verilmiştir.

Munzam katılma payı ödenmesi halleri:

I — Genel kaidede zikredilen;

a) Yurt dışında en az bir yıl kalınmasında vuku bulacak en çok 60 günlük noksanlık,

b) Yurda gelmeden evvel trafiğe kayıtlı olarak en az devamlı altı ay otomobil kullanılmasında vukubulacak en çok 30 günlük noksanlık,

c) Otomobilin kullanılacağı altı aylık sürece geçerli ehliyetin mevcut olmasında vuku bulacak en çok 30 günlük noksanlık, hallerinin her birinde her 30 günlük noksanlık için 5/1280 sayılı Karara ilişik cetvelde gösterilen İstikrar Fonuna katılma payının ilgili otomobile teka-bül eden payın % 25 i nisbetinde munzam katılma payı ödenmek suretiyle,

II — Genel Kaidenin istisnalarının (a) fıkrasında zikredilen;

a) Yurt dışında en az iki yıl kalınmasında vuku bulacak en çok 120 günlük noksanlık,

b) Yurt dışında en az bir yıl otomobil kullanılmasında vuku bulacak en çok 60 günlük noksanlık,

Hallerinden her birinde, her 30 günlük noksanlık için 5/1280 sayılı Karara ilişik cetvelde gösterilen İstikrar Fonuna katılma payının ilgili otomobile tekâbül eden payın % 25'i nisbetinde munzam katılma payı ödenmek suretiyle,

III — Genel kaidenin ve genel kaidenin istisnalarının sınırlandırılması bölümünün (d) fıkrasında zikredilen 3 yıllık model tahdidinin geçilmesi halinde her model yılı için 5/1280 sayılı karara ilişik cetvelde gösterilen İstikrar Fonuna katılma payının ilgili otomobile tekâbül eden payın % 25'i nisbetinde munzam katılma payı ödenmek suretiyle,

IV — Kararda zikredilen Türkiye'ye kat'i dönüldüğünün tevsik edilmesi halinde 5/1280 sayılı karara ilişkin cetvelde gösterilen katılma payının ilgili otomobile tekâbül eden payın % 25'i nisbetinde katılma payı ödenmek suretiyle,

V — Dövizlerin menşeinin araştırılmasına ait bölümün ikinci bendinde belirtilen önceden döviz geliri tevsik edilmesi gerektiği ahvalde; tevsik edilen gelirden, aynı bölümün üçüncü bendinde sözü edilen indirim yapıldıktan sonra bulunacak miktara nazaran; otomobilin FOB kıymetinde en çok % 20 nisbetine kadar bir fazlalık mevcut olduğu takdirde; her bir % 10 luk fark karşılığında 5/1280 sayılı karara ilişkin cetvelde gösterilen İstikrar Fonuna katılma payının ilgili otomobile tekâbül eden payın % 12,5'u nisbetinde munzam katılma payı ödenmek suretiyle,

İlgililer talep ettiği takdirde, Merkez Bankasınca ithâl müsaadesi verilir.

Bu bölümün I ve II nci fıkralarında bahsedilen 30 günlük süreye 30 uncu gün dahil olup kusurlar 30 güne, V nci fıkrada bahsedilen % 10 luk farka % 10 uncusu dahil olup kusurlar % 10 a iblâğ olunur.

Yukarıdaki fıkralar gereğince ödenecek munzam katılma payları toplamı, otomobilin gümrük vergisine esas olan kıymetinin % 70 (70 dahil) ini geçemez.

Yukarıda önemli kısımlarını belirttiğimiz ve yayım tarihi olan 10 Ocak 1970 de yürürlüğe giren kararda yolcu beraberliği getirme, gümrüğe bırakma veya bildirme mecburiyetlerine yer verilmemiştir. Bu itibarla bu hususu da eski rejime göre değişik bir uygulama olarak belirtebiliriz.

İlişik Liste : I

7/3 sayılı Kararın 16 ncı maddesiyle değiştirilen 2/6/1961 tarih ve 5/1280 sayılı Karara ilişkin İstikrar Fonuna katılma paylarını gösterir liste:

Otomobilin net ağırlığı	0-1 yaş	2-3 yaş	4-5 yaş	6-8 yaş	9-11 yaş	12 ve daha fazla yaş
	lira	lira	lira	lira	lira	lira
950 ve daha aşağı	10.000	11.000	12.000	13.000	14.000	15.000
951-1200 kilo	16.000	17.000	18.000	19.000	20.000	21.000
1201-1600 kilo	24.000	25.000	26.000	27.000	28.000	29.000
1601-1800 kilo	32.000	33.000	34.000	35.000	36.000	37.000
1801 ve daha yukarı	40.000	41.000	42.000	43.000	44.000	45.000

İlişik Liste: II

7/8 sayılı Kararla değiştirilmeden önceki 2/6/1961 tarih ve 5/1280 sayılı karara (K. 6/3583 ile değişik) ilişkin İstikrar Fonuna katılma paylarını gösterir liste:

Otomobilin net ağırlığı	1-4 yaş lira	5-6 yaş lira	7-8 yaş lira	9 ve daha fazla yaş lira
950 kilo ve daha aşağı	—	2.000	3.000	4.000
951-1200 kilo	—	2.500	3.500	4.500
1201-1600 kilo	—	3.000	4.000	5.000
1601-1800 kilo	—	3.500	4.500	5.500
1801 ve daha yukarı	—	4.000	5.000	6.000

NOT : 2/6/1961 tarih ve 5/1280 sayılı Kararın 2 nci maddesinin (b) fıkrasında zikredilen döviz tahsis edilmek suretiyle yapılacak otomobil ithalatında eski cetveldeki miktarlar üzerinden İstikrar Fonuna katılma payı tahsiline devam olunur.

Eski rejim hükümlerine göre başlamış olan muameleler; ithal sırasında ilgli-lerden alınacak İstikrar Fonuna katılma payı ödenmesine dair yeni rejim hükümleri mahfuz kalmak şartıyla, eski rejim hükümleri dairesinde tetkik ve intaç olunur.

1868

ASIRLIK TECRÜBE
ARADIĞINIZ EMNİYET
BOL İKRAMİYE
SOSYAL HİZMET

EMNİYET
SANDIĞI

BASAĞ SİĞORTA

BÜTÜN SİĞORTA KOLLARINDA
GERÇEK GARANTİ
ÜSTÜN HİZMET
BULACAĞINIZ TEK ŞİRKET

Adres : Halaskârgazi Cad. No. 15 - HARBIYE

Telgraf : BAŞSİĞORTA

Telefon : 46 31 60 (10 Hat)

MÜKERRER SİGORTA İMTİYAZININ UZATILMASI (*)

Hayri BAŞER

(Şark Sigorta Genel Müdürü)

1969 yılının Türk sigortacılığında ikinci önemli olayı şüphesiz ki mükerrer sigorta imtiyazının dördüncü kez uzatılmasıdır. Böylece geçmişin 40 yıllık tatbikatı, yeni iki yıllık uzatma süresi ile birlikte memleketimizde mükerrer sigorta imtiyazı beş döneme ayrılır:

1 inci dönem	10. 4.1929/10. 4.1944	15 yıl
2 inci dönem	10. 4.1944/10. 4.1954	10 yıl
3 üncü dönem	1.11.1954/31.12.1959	5 yıl
4 üncü dönem	1. 1.1960/31.12.1969	10 yıl
5 inci dönem	1. 1.1970/31.12.1971	2 yıl

İkinci ve üçüncü dönemler arasında 10.4.1954/1.11.1954 arası temdidin yapıp yapılmamasına karar almakta gösterilen tereddütler neticesinde imtiyaz hukuken değil, fiilen devam etmiştir ve müteakip 5 yıllık temdit yine aynı sebeple geçici olarak yapılmıştır.

Son iki yıllık temdidini sağlayan 7.8.1969 tarih ve 6/12412 sayılı kararname resmî gazetede 2 ay 4 gün sonra yani 1.11.1969 tarihli nüshasında neşredilen ve neşredilmesi için de önceki makalemizin konusu olan Türk parası kıymetini koruma hakkındaki 17 sayılı karara ilişkin VII seri ve 73 sıra No. lu tebliğin tatbikat esasları üzerinde Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği ile Millî Reasürans T.A.Ş. nin mutabakata varması beklenmiştir ki, bu nokta, tebliğin nedenlerine dair o makalede belirtmeye çalıştığımız görüşü doğrulamaktadır. Çünkü varılan mutabakatla tebliğ aleyhine teşebbüs ve hareketler önlenmemiş olsaydı, kararname aleyhine iptâl dâvasının kazanılması ihtimali tesirsiz kılınamıyacaktı. Bu sebeple Millî Reasürans idarecilerini gösterdikleri basiretten dolayı tebrik etmek gerekir. 1168 No. lu mükerrer sigorta inhisarı kanununun 4 üncü maddesinde açık olarak imtiyazın bir Türk şirketine verilmesi, ancak «yirmibeş seneyi tecavüz etmemek» şartına bağlandığından ve bu şart herhangi bir tadile de uğramadığından son temdit kararnamesi kanunî mesnedinden yalnız mahrum değil, sözü geçen kanun hükmüne de aykırıdır. Çünkü son kararname ile aynı anonim şirkete verilen imtiyaz süresi yirmibeş yıldan 42 yıla çıkarılmakta, quote-part esası yine fiilen muhafaza edilmektedir.

Kararnamenin getirdiği yenilikleri, özet olarak şöyle sıralayabiliriz:

1 — İnhisar imtiyazı ilk kez, İş Bankası aracılığı ile dolaylı olarak değil, imtiyazın (40) yıllık işletmecisi Millî Reasürans T.A.Ş. ne doğrudan

(*) Bu yazının ilk bölümü Mart 1970 sayımızda çıkmıştır. BANKA

doğruya verilmiş, imtiyaz işletmecisi, imtiyazın İş Bankasından kendisine devrine karşılık ödeyegeldiği senelik 100.000 lira bedelden kurtulmuştur.

2 — Kararnamenin 3 üncü maddesi, reasürans tekeline tâbi kısımla sigorta şirketlerinin fiilen kendilerinde sakladıkları kısımdan artan miktarlar üzerinde, eşit şartlar altında, reasürans tekeli işletmesine rüçhan hakkı tanımıştır.

3 — Kararnamenin eki (Temel ve koşullar) komisyonlara dair II. bendi esas komisyon hadlerinde değişiklik yapmıştır:

	1.4.1965 - 31.12.1969 arasında	1.1.1970 den itibaren
Yangın dalında	% 50 - 25 hasar eşeline göre % 35 - 39 (ortalama % 37.5)	% 35
Nakliyat dalında	% 30	% 30
Kasko sigortalarında	% 75 - 70 hasar eşeline göre % 20 - 25)	% 25
Diğer kaza sigortalarında	% 65 - 55 hasar eşeline göre % 25 - 31)	
Tarım sigortalarında	% 27,5	% 25
Makina ve montaj sigortalarında	% 27,5	% 20

Şu kadar ki, gerek mecburî reasürans hissesine, gerek rüçhan hakkına ilişkin seyonlara uygulanacak *teknik temeller* bugüne kadar işliyen tekel ve serbest reasürans uygulaması gözönünde tutularak Millî Reasüransca tesbit edilerek Ticaret Bakanlığınca onaylandıktan sonra ilgililere bildirilecektir.

4 — Millî Reasürans aldığı işleri teknik, ekonomik ve ticarî imkânların azamisi nisbetinde yurt içinde alıkoymağa ve bunları hasar fazlası teminatı ile korumağa çalışacak ve bu maksatla memleket içinde yaptığı retrosesyonları şirketlerin tamamen konservasyonlarında bıraktıklarını kontrol edecektir (c - II).

5 — Millî Reasürans döviz geliri elde etmek amacıyla yurt dışından sağladığı kârlı işlerin artırılmasına hız verecektir (c - III).

6 — Gerektiğinde Millî Reasürans sigorta veya reasürans şirketlerine katılacaktır (c - III).

Eskiden de mevcut olan târiife tatbikatına ve hasar tesbit ve tazminlerine ait kontrol hakları ile alacakların tâkip ve tahsili yetkisi aynen muhafaza edilmiştir.

Görülüyor ki, bu son temditte bunlardan önceliklerde olduğu gibi gerek mecburî reasürans kota hissesi, gerekse komisyon şartları bakımından inhisarın tarihî tekâmülüne ve Ortak Pazar Roma Antlaşması mukarreratına uygun bir iyileştirme kaydedilmemiş, hattâ esas komisyon nisbetlerinde belirli bir indirim yapıldıktan başka, bu kerre uygulanan rüçhan hakkıyla tekel daha da kuvvetlendirilmiştir. Beklenir ki, yukarıda 5 inci maddede açıklanan teknik temellere (c - III) dayanarak hiç değilse statükonun muhafazası sağlanabilmiş olsun.

4. ve 5 inci maddelerde açıklanan yeni görevlerin verimli ve başarılı olması en samimi dileğimizdir.

Sigorta şirketlerine iştirâkin inhisar müessesinin tarafsızlığıyla ne derece bağdaşabileceği ve bu yönden en hâlis niyetlerle yapılacak müdahalelerin sakıncalar doğurup doğurmayacağı üzerinde durulacak ayrı bir sorundur.

Endüstrinin muhtaç olduğu istatistik bilgilerinin hazırlanması açısından kararnamede imtiyaz işletmesine bir görev yüklenmemiş olması cidden üzücüdür.

Yeni tatbikat döneminin inhisarın dayanağı olan sigorta şirketlerimizle imtiyaz işletmesi arasında karşılıklı tam bir anlayış ve iş birliği içinde gelişmesini yürekten dileriz.

Sizin Bankanız

**TÜRKİYE
HALK
BANKASI**

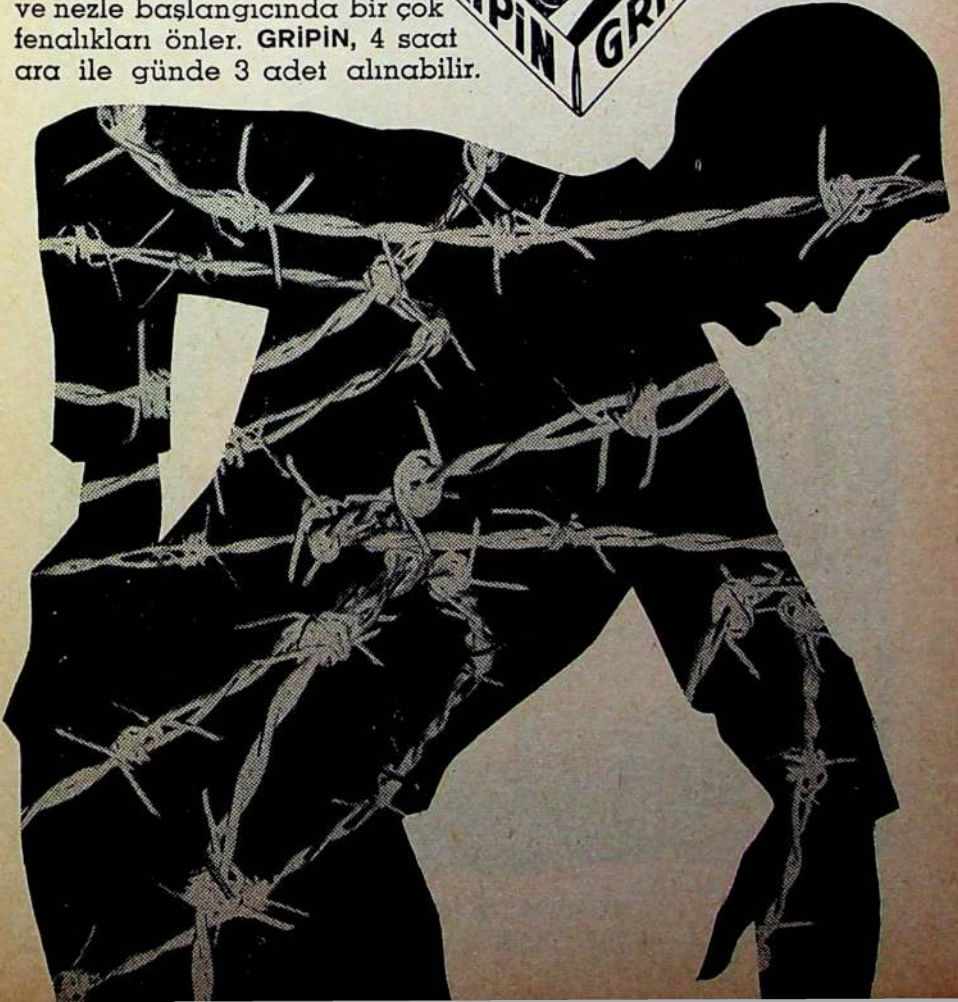
Memleketin her köşesinde hizmetinizdedir.

(Basın : 60151 - A - 20218)

vücutunuzu ağrılar kaplamışsa ...

...GRİPİN, soğuk algınlığından ileri gelen vücut ağrılarna, asabi ağrılara karşı faydalıdır. GRİPİN, baş, diş, adale, sinir, lumbago, romatizma ve siyatik ağrılarını teskin eder. GRİPİN, grip ve nezle başlangıcında bir çok fenalıkları önler. GRİPİN, 4 saat ara ile günde 3 adet alınabilir.

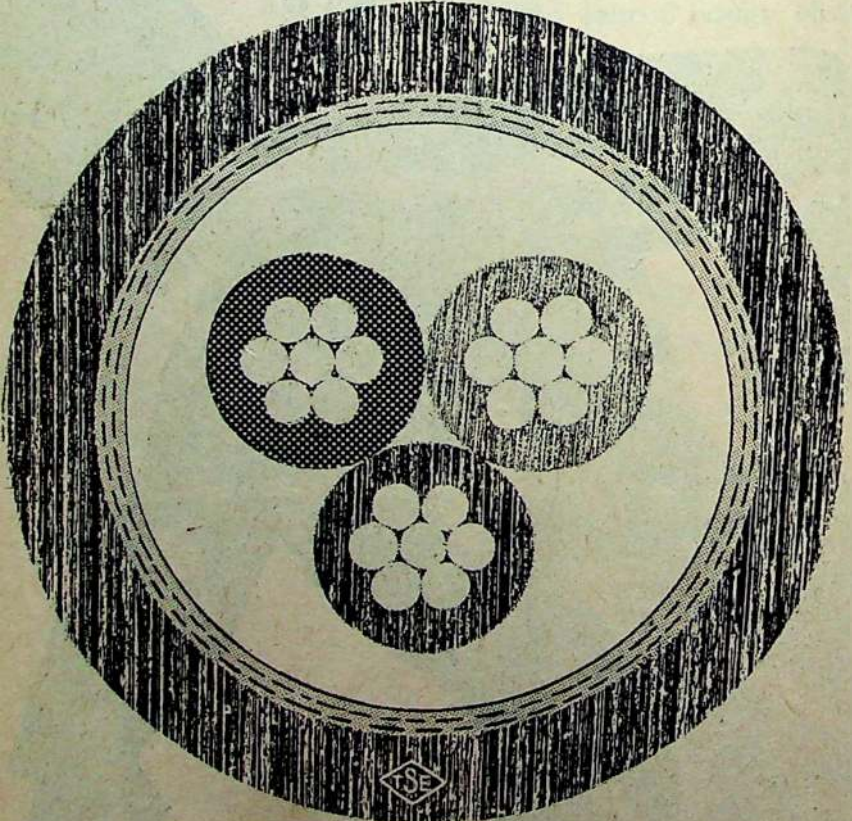
ENERJİ NAKLİNDE

Candamarı

Bir sınaî tesis insan vücuduna benzer. Her ikisinin de enerjiye ihtiyacı vardır. Sınaî tesisin enerjisi elektrik, candamarı da enerjiyi nakleden yeraltı kablosudur.

Devamlı enerji için daima KAVEL'e güveniniz.

KAVEL

KABLO VE ELEKTRİK MALZEMESİ A.Ş.
İSTİNYE - İSTANBUL tel: 63 34 00

Türk yollarındaki
motosikletlerin yüzde yetmişi

JAWA

markasını taşıır.

MODELLER

JAWA 250

JAWA 290

05 IDEAL JAWA

CZ. 1.25

STADION - Yavun baggır pedallı

HAVADA JET KARADA JAWA

SOL YERDEK PARÇA İTİNALI SERVİS

ÇELİK MONTAJ

TİCARET VE SANAYİ A. Ş.

TÜRKİYE VE ORTAŞARKIN EN MODERN MOTOSİKLET FABRİKASI

TURKISH-TRUMAN 841-05 ÇELİK MOTOR Ficaret Ltd St. Sükrüci Gar harsısı 217. Tel. 27 38 62 22 87 23 Faks: 27 38 62 22 87 23

siz de
ev sahibi
olabilirsiniz

tasarruflarınızı
devamlı olarak

t.c. ziraat bankasında
toplamayı
unutmayınız.